

**МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУҚИ
ИНСОН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**МАЪРҶАИ
ВАКОЛАТДОР ОИД БА
ҲУҚУҚИ ИНСОН ДАР
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
БАРОИ СОЛҲОИ 2009-2010**

ДУШАНБЕ – 2011

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз давраи соҳибистиклол гаштани худ ҳуқуқу озодиҳои инсон, арзишҳо, принсипу меъёрҳои умумиэтирофшудаи байналмилалиро пос медорад.

Бо қабули Конституцияи (Сарқонуни) Тоҷикистони соҳибистиклол ҳуқуқу озодиҳои инсон ба сифати арзиши олии этироф шуда, онҳо муайянкунандаи мақсад, мазмун ва татбиқи қонунҳо, фаъолияти ҳокимияти қонунгузор ва иҷроия гардида, ба воситаи ҳокимияти судӣ таъмин мешаванд. Дар сатҳи Конституция тамоми ҳуқуқу озодиҳои асосӣ танзими ҳамаҷониба пайдо кардаанд.

Дар ин давра аксарияти қулли санадҳои байналмилалӣ соҳаи ҳуқуқи инсон ба тасвиб расида, барои амалишавии онҳо чораҳои дахлдор андешида шуданд.

Бо ташаббуси Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъсис ёфтани мақомоти махсус дар соҳаи ҳуқуқи инсон ҳамчун механизми иловагии ҳифз ва пешрафти ҳуқуқи инсон гувоҳи он мебошад, ки Тоҷикистони соҳибистиклол баҳри эҳтиром, риоя, таъмин ва ҳифзи ҳуқуқи инсон аз тамоми имконияту воситаҳо истифода мекунад.

Фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ба он равона карда шудааст, ки ҷавобгӯи эъморӣ давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва иҷтимоӣ буда, барои ҳифзу пешрафти ҳуқуқи инсон механизми самарабахш бошад.

Маърузаи пешниҳодшуда аввалин маърузаи мақомоти наватъсиси Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон мебошад, ки дар он ҷанбаҳои гуногуни ҳуқуқи инсон таҳлил ва тавсияҳои дахлдор пешниҳод гардидаанд.

Итминон дорам, ки маъруза мавриди баррасии мақомоти ҳокимияти давлатӣ, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва умуман аҳли ҷомеа қарор гирифта, дар ҳамбастагӣ бо онҳо мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон баҳри эҳтиром, риоя, таъмин, ҳифз ва пешрафти ҳуқуқи инсон ба дастовардҳои назаррас ноил мегардад ва дар инкишофи минбаъдаи Тоҷикистони соҳибистиклол саҳми босазои худро мегузорад.

**Бо эҳтиром,
Ваколатдор оид ба
ҳуқуқи инсон**

З. Ализода

МУНДАРИЧА

I. ҚИСМИ УМУМӢ

1.1. Пешгуфтор.....	5
1.2. Зарурати таъсиси мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон.....	6
1.3. Вазифаҳои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон.....	7
1.4. Принципҳои фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон.....	8

II. ФАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУҚИ ИНСОН ДАР СОЛҲОИ 2009-2010

2.1. Сохтор ва ҳайати кормандони мақомоти Ваколатдор	9
2.2. оид ба ҳуқуқи инсон.....	
2.3. Натиҷаҳои фаъолият аз рӯи самтҳо.....	11
2.3.1. Мурочиати шаҳрвандон.....	11
2.3.2. Такмили қонунгузорӣ.....	16
2.3.3. Баланд бардоштани маърифати шаҳрвандон оид ба ҳуқуқи Озодиҳои инсон.....	16
2.3.4. Ҳамкорӣ: ҳадаф ва натиҷаҳо.....	17
2.3.5. Таҳлили вазъи ҳуқуқҳои инсон ва санчишҳо.....	18

III. ВАЪДИ РИОЯИ ҲУҚУҚУ ОЗОДИҲОИ ИНСОН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

3.1. Ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ.....	19
3.2. Ҳуқуқ ба ҳаёт.....	23
3.3. Ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ.....	24
3.4. Озодӣ аз шиканча ва дигар намудҳои муомила ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқирунандаи шаъну шараф.....	26
3.5. Ҳуқуқ ба озодии ибрази ақида ва воситаҳои ахбори омма.....	28
3.6. Ҳуқуқ ба муттаҳидшавӣ дар ҳизбҳои сиёсӣ ва дигар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ.....	30
3.7. Ҳуқуқ ба меҳнат ва шароити одилонаю мусоиди меҳнат.....	32

3.8.	Ҳуқуқ ба таҳсил.....	33
3.9.	Ҳуқуқ ба моликият ва манзил.....	35
3.10.	Ҳуқуқҳои занон, кӯдакон ва шахсони имкониятҳояшон маҳдуд.....	36
3.10.1.	Ҳуқуқи занон.....	36
3.10.2.	Ҳуқуқи кӯдакон.....	37
3.10.3.	Ҳуқуқи маъҷубон.....	39
3.11.	Ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ.....	40
IV.	ХОТИМА ВА ХУЛОСАҲО.....	42

I. ҚИСМИ УМУМӢ

1.1. Пешгуфтор

Маърузаи мазкур тибқи моддаи 24 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия гардида, ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди Олии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Прокурори Генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод мегардад. Ҳамчунин Маъруза барои дигар мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ, ки дар соҳаи ҳуқуқи озодиҳои инсон фаъолият менамоянд ва аҳли ҷомеа пешбинӣ шуда, мавриди нашр қарор мегирад.

Дар Маъруза фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар 4 моҳи соли 2009 ва соли 2010, вазъи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин давра мавриди таҳлил қарор гирифтааст.

Ҳадафҳои асосии Маъруза иборат аст аз:

– шинос намудани мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот, созмонҳои байналмилалӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ бо фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар чор моҳи соли 2009 ва соли 2010, вазъи ҳуқуқи озодиҳои инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин давра;

– ба иттилоъи ҷомеа расонидани моҳияту вазифаҳои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва натиҷаҳои фаъолияти он дар ҳифзи ва пешрафти ҳуқуқи озодиҳои инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;

– баланд бардоштани маърифатнокии шаҳрвандон оид ба ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шакли воситаҳои ҳифзи онҳо;

– таҳияи тавсияҳо оид ба бартараф намудан ва пешгирии вайронкунии ҳуқуқи озодиҳои инсон;

– тақмили қонунгузорӣ ва таҷрибаи ҳуқуқатбикқунӣ оид ба масъалаҳои ҳифзи ҳуқуқи инсон;

– тақвияти ҳамкориҳои судманди мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ, созмонҳои байналмилалӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ.

Маъруза аз қисмҳои зерин иборат аст:

I. Қисми умумӣ

II. Фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар солҳои 2009-2010

III. Вазъи риояи ҳуқуқи озодиҳои инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

IV. Хотима ва хулоса

Дар қисми умумӣ зарурати таъсиси мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, нақш, салоҳият ва принципҳои фаъолияти ин мақомот инъикос ёфтааст.

Қисми дуюм ба фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар солҳои 2009-2010 бахшида шуда, масъалаҳои вобаста ба фаъолияти кадрҳо, сохтори ташкилӣ, натиҷаҳои фаъолият аз рӯи самтҳои марбут ба мурочиатҳои шаҳрвандон, тақмили қонунгузорӣ, баланд бардоштани маърифатнокии шаҳрвандон, ҳамкориҳо бо мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ, созмонҳои байналмилалӣ ва санҷишҳои гузаронидашударо дар бар гирифтааст.

Вобаста ба самтҳои фаъолият талаботи қонунгузори амалкунанда, натиҷаҳои корҳои анҷомдодашуда, нишондодҳои оморӣ, дастовардҳо, мушкилоти ҷойдошта, тақлифу пешниҳодҳо оид ба бартараф намудани монеаҳо ва беҳтар намудани вазъи мавҷуда баён шудаанд.

Қисми сеюм «Вазъи риояи ҳуқуқу озодиҳои инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ном дошта, бо дарназардошти муроҷиати шаҳрвандон, вазъи мавҷудаи ҳуқуқу озодиҳои инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, иҷрои ӯҳдадориҳои байналмилалӣ Тоҷикистон дар ин самт пешниҳод шуда, ҳуқуқу озодиҳои зерини инсон ва шаҳрвандро фаро мегирад:

- ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ;
- озодӣ аз шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазоҳои бераҳмонаи ғайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шараф;
- ҳуқуқ ба ҳаёт ва дахлнопазирии шахсӣ;
- озодии иброи ақида ва дастрасӣ ба иттилоот;
- ҳуқуқи муттаҳид шудан дар ҳизбҳои сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ;
- ҳуқуқ ба меҳнат ва шароити одилонаю мусоиди меҳнат;
- ҳуқуқ ба таҳсил;
- ҳуқуқ ба моликият ва манзил;
- ҳуқуқҳои занон, кӯдакон ва шахсони имкониятҳои маҳдуд;
- ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ.

Дар қисми чорум хулоса ва пешниҳодҳои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон барои боз ҳам беҳтар намудани вазъи ҳуқуқу озодиҳои инсон, маърифатнокии шаҳрвандон, тақмили қонунгузорӣ ва ҳамкориҳо бо мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ пешниҳод шудаанд.

1.2. Зарурати таъсиси мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

Дар Тоҷикистон мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон бо иқдоми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон таъсис ёфтааст. Президенти мамлакат ҳанӯз соли 2007 дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид карда буданд, ки «бо мақсади густариши минбаъдаи раванди демократикунони ҷомеа, инчунин баланд бардоштани сатҳи ҳимояи ҳуқуқи инсон дар мамлакатамон вақти ҳалли масъалаи таъсис додани институти миллии Ваколатдори ҳуқуқи инсон расидааст. Ин сохтор ҳамчун яке аз институтҳои демократӣ бояд робита ва ҳамкориҳои мақомоти давлатиро ба ҷомеаи шаҳрвандӣ боз ҳам тақвият диҳад. Зарур аст, ки барои таъсиси чунин сохтор тадбирҳои ташкиливу ҳуқуқӣ андешида шаванд».

Баҳри амалӣ намудани ин иқдом Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия ва қабул гардида, аз 4 апрели соли 2008 мавриди амал қарор дода шуд.

Дар асоси Қонуни мазкур 27 майи соли 2009 бо ризоияти Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон таъин гардид ва аз он вақт ин мақомот амалан ба кор шурӯъ кард.

Таъсиси ин мақомот барои давлате, ки ҳадафҳои худро бунёди ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёди дунявӣ эълон доштааст, аҳамияти ниҳоят бузург дорад. Зеро расидан ба ин ҳадафҳо танҳо тавассути эътироф, эҳтиром, риоя ва ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд имконпазир аст.

Зарурати таъсиси мақомоти номбурда аз ҳадафҳои зикршуда бармеоянд, зеро мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон воситаҳои мавҷудаи ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрвандро пурра намуда, комилан мустақил аст ва баҳри ҳифз ва пешрафти ҳуқуқи инсон аз тамоми имкониятҳо истифода мебарад. Дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» омадааст, ки Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон бо мақсади тақвияти кафолатҳои конституционии ҳимояи давлатии ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд, мусоидат ба риоя ва эҳтироми онҳо аз ҷониби мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот (ҷамоат) ва шахсони мансабдори онҳо, роҳбарон ва шахсони мансабдори корхонаҳо, муассисаҳо ва ташкилотҳо, новобаста ба шаклҳои ташкилию ҳуқуқиашон, таъсис дода шудааст.

Таъсиси чунин мақомот, ки воқеан институти ҷомеаи демократӣ мебошад, нишон дод, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар роҳи ҳифз ва пешрафти ҳуқуқи инсон пайваста қадамҳои устувор гузошта истодааст. Ин амал обрӯ ва эътибори ҷумҳурии моро дар миқёси байналмилалӣ афзун намуда, муносибати созмонҳои байналмилалӣ ва давлатҳои мутараққии ҷаҳонро, ки ба масъалаи риояи ҳуқуқи озодиҳои инсон эътибори ҷиддӣ медиҳанд, бо Ҷумҳурии Тоҷикистон боз ҳам беҳтар гардонид.

Фаъолияти зиёда аз яксолаи мақомоти Ваколатдор нишон дод, ки он ҷавобгӯи талабот ва дархости ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявии Тоҷикистон буда, барои ҳифз ва пешрафти ҳамаҷонибаи ҳуқуқи озодиҳои инсон механизми самарабахш мебошад.

1.3. Вазифаҳои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

Тибқи моддаи 11 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» вазифаҳои асосии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон иборатанд аз мусоидат намудан ба:

- а) риояи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд;
- б) барқарор намудани ҳуқуқи озодиҳои вайроншудаи инсон ва шаҳрванд;
- в) тақмили қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд;
- г) баланд бардоштани маърифатнокии шаҳрвандон оид ба ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, шаклҳо ва воситаҳои ҳифзи онҳо;
- д) ҳамкориҳои мақомоти ҳокимияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд;
- е) рушд ва ҳамоҳангсозии ҳамкориҳои байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд.

Бо мақсади иҷрои вазифаҳои худ Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон маълумотро аз мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот (ҷамоат), корхонаҳо, муассисаҳо ва ташкилотҳо новобаста ба шаклҳои ташкилию ҳуқуқиашон, инчунин шаҳрвандони алоҳида, воситаҳои ахбори омма чамъ ва таҳлил менамояд.

Барои пешгирӣ ва барқарор намудани ҳукуку озодиҳои вайроншудаи инсон ва шаҳрванд, ҳамчунин ҳимояи ҳукуку озодиҳои инсон мақомоти Ваколатдор оид ба ҳукуқи инсон воситаҳои зеринро истифода менамояд:

- қабул ва баррасии муроҷиати шаҳрвандон;
- таҳлили қонунгузорӣ ва амалияи татбиқи он;
- санҷиши риояи ҳукуқи инсон, таҳлил ва омӯзиши ҳолатҳои ҳуқуқҳои риоянашуда;
- чамбасту пешниҳоди тавсияҳо.

Ҳангоми баррасии муроҷиатҳо ва дар ҳолати ошкор намудани ҳолатҳои ҳалалдор шудани ҳукуку озодиҳои инсон мақомоти Ваколатдор оид ба ҳукуқи инсон:

- шикоятҳои шаҳрвандонро мустақилона ё якҷоя бо мақомоти салоҳиятдори давлатӣ месанҷад;
- барои барқарор намудани ҳукуку озодиҳои вайроншуда тавсияҳои ҳудро ба мақомот ва шахсони мансабдори дахлдор ирсол менамояд;
- ба мақомоти дахлдор барои ба ҷавобгариҳои интизомӣ, маъмурӣ ва ҷиноятӣ кашидани шахсони мансабдори давлатӣ, ки ҳукуку озодиҳои шаҳрвандонро риоя накардаанд, бо дархост муроҷиат менамояд;
- ба Суди конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муайян намудани мутобиқати санадҳои меъёрии ҳуқуқии вобаста ба ҳукуқи инсон ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дархост муроҷиат менамояд.

Мақомоти Ваколатдор оид ба ҳукуқи инсон ҳамчунин дар роҳи баланд бардоштани маърифатнокии аҳоли дар самти ҳукуқи инсон ва омодагии онҳо барои ҳимояи ҳуқуқҳои онҳо фаъолият мекунад.

1.4. Принципиҳои фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳукуқи инсон

Мақомоти Ваколатдор оид ба ҳукуқи инсон фаъолияти ҳудро дар асоси принциpleri зерин амалӣ менамояд:

Мустақилият

Ваколатдор оид ба ҳукуқи инсон ҳангоми амалӣ намудани ваколатҳои худ мустақил буда, ба ягон мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот (ҷамоат) ва шахсони мансабдор ҳисоботдиҳанда намебошад. Доираи фаъолияти қонунӣ ва ташкилии ҳудро мустақилона муайян ва амалӣ менамояд. Дар асос ва бо тартибе, ки қонун муқаррар намудааст, дар бораи фаъолияти худ ва вазъи риояи ҳукуку озодиҳои инсон ва шаҳрванд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мақомоти дахлдори ҳокимияти давлатӣ ҳар сол маъруза пешниҳод менамояд.

Соҳибкасбӣ

Кормандони Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳукуқи инсон дар асоси принципи касбият ба кор қабул карда мешаванд. Онҳо дар давоми фаъолияти худ дониш, малака ва маҳорати касбиашонро тавассути иштирок дар машғулиятҳои дохили-идоравӣ, курсҳои омӯзишӣ, семинару конференсҳои ва бо роҳи худомӯзӣ баланд

мебардоранд. Ҳар як корманд вазифаҳои худро бояд хуб донад, дар иҷрои онҳо беғараз бошад, ба дигаргуниҳои соҳаи ҳуқуқи инсон воқуниш нишон дода тавонад. Онҳо бояд ӯҳдадориҳои мансабии худро сари вақт ва самаранок ба ҷо оварда, принсипи маҳфият ва зерӣ ҳимоя қарор доштани иттилооти шахсии муроҷиаткунандагонро риоя намоянд.

Дастрасӣ

Маҳалли ҷойгиршавӣ, ҷадвали қабули барои муроҷиаткунандагон мувофиқ, мавҷуд набудани бочи давлатӣ ва маҳдудиятҳо аз рӯи забон, наҷод, миллат ва ташкили муҳити мувофиқи қор мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсонро барои ҳар як фард дастрас гардонидаст.

Шаффофият

Тартиби коргузори ва қабули шаҳрвандон барои кормандони Дастигоҳ ва муроҷиаткунандагон фаҳмо ва содда буда, ҳар нафаре, ки муроҷиат кардааст, метавонад бо ҷараёни баррасии шикоятҳои худ бевосита шинос шавад. Ваколатдор дар бораи фаъолияти худ ва вазъи ҳуқуқи инсон ҷомеаро тавассути нашри ҳисоботу маърузаҳо, мақолаю варақаҳои иттилоотӣ, китобҳо ва суҳанронҳои дар воситаҳои ахбори омма, конференсу семинарҳо хабардор менамояд. Ба наздикӣ сомонии интернетии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ба фаъолият оғоз менамояд.

Баробарӣ ва манъи таъбиз

Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва кормандони Дастигоҳи он дар фаъолияти худ бо яқдигар ва бо муроҷиаткунандагон муносибати яқхела доранд, ки ҳар гуна шакли таъбизро аз рӯи ҷинс, забон, синну сол, қобилияти ҷисмонӣ ва равонӣ, вазъи иҷтимоӣ, миллат, мансубияти этникӣ ва эътиқоди динӣ истисно менамояд.

II. ФАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУҚИ ИНСОН ДАР СОЛҲОИ 2009-2010

2.1. Сохтор ва ҳайати кормандони мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

Тибқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21 декабри соли 2009 №129-ф барои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар маркази шаҳри Душанбе, кӯчаи Ҷ. Икромӣ-7 бинои алоҳида ҷудо карда шудааст. Дар маркази пойтахт ҷудо шудани бинои маъмурӣ барои дастрасии аҳоли ба мақомот мусоидат намуда, нуфуз ва аҳамияти онро баланд мебардорад.

Дар доираи теъдоди муайяншудаи кормандон (21 нафар хизматчиёни давлатӣ ва 15 нафар ҳайати хизматрасон) барои таъмини фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва амалӣ намудани ваколатҳои ӯ Дастигоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон таъсис дода шудааст.

Дастигоҳ таъминоти ҳуқуқӣ, ташкилӣ, илмию таҳлилий, иттилоотию ахборотӣ ва дигар фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсонро амалӣ менамояд.

Кормандони масъули Дастгоҳ хизматчиёни давлатӣ мебошанд. Бинобар ин онҳо бо дарназардошти қонунгузори хизмати давлатӣ тариқи озмун ба кор қабул карда мешаванд.

Айни ҳол дар мақомот амалан 20 нафар хизматчиёни давлатӣ кор мекунанд, ки аз онҳо 7 нафарашон занон мебошанд. Ҳамаи хизматчиёни давлатӣ таҳсилоти олии дошта, аз онҳо 1 нафар номзади илм, 8 нафар дорои ду таҳсилоти олии буда, аз рӯи нишондоди тахассусӣ 15 нафар ҳуқуқшинос, 2 нафар сиёсатшинос, 1 нафар иқтисодчӣ, 1 нафар шарқшинос, 1 нафар омӯзгори забони англисӣ ва аз рӯи синну сол бошад то 28 - сола – 4 нафар, то 35 - сола – 3 нафар, то 45 - сола – 7 нафар, то 58 - сола – 6 нафаранд. Дар байни хизматчиёни давлатӣ тоҷикон 18 нафар, ўзбекҳо 1 нафар ва дигар миллат 1 нафар мебошанд. Дар мақомот намояндагони тамоми минтақаҳои ҷумҳурӣ фаъолият менамоянд, аз ҷумла намояндагони Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон – 2 нафар, вилояти Суғд – 3 нафар, вилояти Хатлон – 5 нафар, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ – 3 нафар ва шаҳри Душанбе – 7 нафарро ташкил медиҳанд.

Аз ин рақамҳо бармеояд, ки талаботи тахассусӣ нисбати кормандон дар мақомот рӯяи шудааст, аз ҷумла бо дарназардошти хусусиятҳои самти корӣ дар Дастгоҳ 80 фоизи кормандони масъул ҳуқуқшиносанд.

Сохтори Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон аз шӯъба ва бахшҳои зерин иборат аст:

- шӯъбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои сиёсӣ ва шаҳрвандӣ;
- шӯъбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ;
- шӯъбаи иттилоотӣ-таҳлилӣ;
- бахши умумӣ ва хизмати давлатӣ;
- бахши молиявӣ-ҳочагӣ.

Барои тақвият бахшидан ба фаъолияти Дастгоҳ дар самти иттилоотӣ-таҳлилӣ, кор бо воситаҳои ахбори омма, ҳамкорӣ бо ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ зарурати таъсиси сохтори алоҳида ба миён омад. Ин иқдом аз ҷониби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дастгирӣ ёфт ва бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 16 декабри соли 2010 №969 таъдоди кормандони масъул аз 17 то 21 нафар зиёд карда шуд. Шӯъбаи иттилоотӣ-таҳлилӣ таъсис дода шуда, кормандони он пас аз гузаштани озмун аз аввали соли 2011 ба кор шурӯъ намуданд. Фаъолияти ин воҳиди сохторӣ то соли 2013 тибқи маблағҳои грантии Ҳукумати Нидерландия ва аз соли 2013 аз ҳисоби бучети ҷумҳуриявӣ маблағгузорӣ карда мешавад.

Барои таъмини фаъолияти босубот ва самараноки мақомот заминаҳои ҳуқуқию ташкилӣ муҳайё гардида, якчанд санадҳои дохилидоравӣ таҳия ва қабул карда шуданд. Низомномаи Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Дастурамали коргузорӣ дар Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, Самтҳои асосии фаъолияти кормандони Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, Дастурамали тартиби баррасии муроҷиати шаҳрвандон дар мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, Низомномаи Шӯрои коршиносони назди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, Низомномаи Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷумлаи чунин санадҳо мебошанд.

Дар ин давра Дастгоҳ бо воситаҳои зарурии корӣ, аз ҷумла мебел, компютерҳо, воситаҳои алоқаи шаҳрӣ ва дохилидоравӣ таъмин шудааст. Аз 19 компютер 11 адад бо интернет пайваст буда, аз моҳи март соли 2010 шабакаи дохилидоравии компютерӣ амал менамояд.

2.2. Натиҷаҳои фаъолият аз рӯи самтҳо

2.2.1. Мурочиати шаҳрвандон

Мурочиати шаҳрвандон тибқи қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи мурочиати шаҳрвандон» ва Дастурамали тартиби баррасии мурочиати шаҳрвандон дар мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон баррасӣ мегардад.

Мувофиқи талаботи санадҳои меъёрии ҳуқуқии зикршуда ба мақомот шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрванд, ки ҳисоб мекунад, ки ҳуқуқу озодихояшон ҳалалдор шудаанд ё намояндагони қонунии онҳо дар давоми як сол аз лаҳзаи ҳалалдор шудани ҳуқуқу озодиҳо ё аз ҳамон рӯзе, ки ба онҳо риоя нагардидани ҳуқуқҳояшон маълум шудааст, мурочиат карда метавонанд.

Бо фармони Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар мақомот ҷадвали қабули шаҳрвандон тасдиқ карда шудааст, ки тибқи он Ваколатдор ва роҳбарони воҳидҳои сохторӣ шаҳрвандонро қабул менамоянд. Инчунин рӯзҳои шанбе низ Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон бевосита шаҳрвандонро қабул мекунад.

Дар чор моҳи соли 2009 ва соли 2010 дар мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон 1543 мурочиат, аз ҷумла 444 мурочиати хаттӣ ва 1099 мурочиати шифоҳии шаҳрвандон ба қайд гирифта шудааст.

Мурочиатҳо аз сокинони шаҳри Душанбе – 206 адад, вилояти Хатлон – 66 адад, вилояти Суғд – 95 адад, ВМКБ – 9 адад, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ – 54 адад, берун аз ҷумҳурӣ – 14 адад дохил шудаанд.

Мурочиатҳои хаттӣ тибқи таснифот ба ҳуқуқу озодиҳои зерини инсон ва шаҳрванд тааллуқ доранд:

Ҳуқуқҳои алоҳидаи инсон ва озодиҳои асосӣ:

- ҳуқуқ ба ҳаёт, ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсӣ – 4 адад;
- ҳуқуқ ба ҳаёти шахсӣ ва оилавӣ (дахлнопазирии манзил ва муросилот) – 9 адад;
- ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ – 89 адад;
- озодии вичдон ва дин – 6 адад;
- ҳуқуқ ба таъминоти иҷтимоӣ ва суғуртаи иҷтимоӣ – 18 адад;
- ҳуқуқ ба сатҳи арзандаи зиндагӣ (ҳуқуқ ба ҳӯрок, либос ва манзил) – 77 адад;
- ҳуқуқ ба меҳнат ва интиҳоби касб, ҳуқуқ ба шароити одилона ва мусоиди меҳнат – 22 адад;
- ҳуқуқ ба моликият ва фаъолияти озоди иқтисодӣ – 49 адад;
- ҳуқуқ ба таҳсил, ҳуқуқи иштирок дар ҳаёти фарҳангӣ, илм ва санъат – 8 адад.

Гурӯҳҳои алоҳидаи одамон:

- ҳуқуқҳои инсон ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ (дастгиркунии худсарона ва ғайриқонунӣ, озодӣ аз шиканча ва муомилаҳои дигари бераҳмона, ҳуқуқи инсон ҳангоми гузарондани таҳқиқ ва тафтишоти пешакӣ, ҳуқуқ барои гузаронидани тафтишоти самараноки ҳуқуқҳои ҳалалдоршуда) – 106 адад;
- ҳуқуқҳои шахсони аз озодӣ маҳрумшуда (муассисаҳои ислоҳӣ, муассисаҳои психиатрӣ ва ғ.) – 5 адад;
- ҳуқуқи гурезагон, шахсони бешаҳрванд, шаҳрвандони хориҷӣ – 9 адад;
- ҳуқуқи хизматчиёни ҳарбӣ, ҳуқуқҳои инсон ҳангоми даъватшавӣ ба хизмати ҳарбӣ ва адои хизмат – 2 адад;
- ҳуқуқҳои кӯдакон – 3 адад;
- ҳуқуқ ба дараҷаи баландтари солимии ҷисмонӣ ва рӯҳӣ – 1 адад;
- дигар масъалаҳо – 36 адад.

Дар муроҷиатҳои ҳаттии шаҳрвандон, ки дар мақомоти Ваколатдор мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд, нисбати қарор ё амали (беамалии) мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва ташкилотҳои зерин шикоят карда шудааст:

- мақомоти судӣ – 222 адад:
 - а) шикоят нисбати ҳукмҳои судӣ – 93 адад;
 - б) шикоят нисбати ҳалномаҳои судӣ – 129 адад.
- мақомоти прокуратура – 51 адад;
- мақомоти қорҳои дохилӣ – 39 адад;
- мақомоти амният – 11 адад;
- вазорату идораҳои дигар – 44 адад;
- мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ – 22 адад;
- мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот (ҷамоат) – 1 адад;
- мақомоти давлатҳои хориҷӣ – 1 адад;
- созмонҳои байналмилалӣ – 1 адад;
- дигар шахсони ҳуқуқӣ – 52 адад (муроҷиатҳо оид ба мусоидат намудан дар ҳалли масъалаҳои гуногун).

Аксарияти муроҷиатҳои ба мақомоти Ваколатдор дохилшуда муроҷиатҳо нисбати санадҳои судӣ мебошанд. Аз 444 муроҷиати воридгардида 222-тоаш оид ба норизо будан аз ҳукму ҳалномаҳои судӣ, кашолқорӣ дар баррасии парвандаҳоанд.

Аз 222 муроҷиати воридгардида дар 93 ҳолат шаҳрвандон оид ба норизо будан аз ҳукми судӣ бинобар таъин намудани ҷазои вазнин, нодуруст банду баст намудани қирдорҳои содиршуда, беасос ба ҷавобгарӣ кашида шудан, ҳангоми тафтишот таъмин накардан бо ғимоя ва дар 129 ҳолат оид ба норизо будан аз ҳалномаҳои судӣ вобаста ба парвандаҳои граждани шикоят намудаанд. Аз ҷумлаи ин муроҷиатҳо 2 шикоят оид ба сари вақт дастрас накардани санади судӣ ва дар муҳофизат танҳо қисми ҳуҷҷатҳои ҳукмиро эълон намудани судья, 1 шикоят оид ба вайрон намудани принсипи адолати судӣ (баробарӣ дар назди қонун, баррасии парванда аз тарафи суди мустақил ва беғараз) ҳангоми баррасии парванда дар суд, 11 муроҷиат дар бораи ба кашолқорӣ роҳ додан дар баррасии парвандаҳо мебошанд.

Аз муроҷиатҳои воридгардида (11 муроҷиат) бармеояд, ки аксар вақт ҳангоми баррасии парвандаҳо аз тарафи мақомоти судӣ ба кашолқорӣ роҳ дода шуда, парвандаҳо сари вақт баррасӣ карда намешаванд. Аз ҷумла, шаҳрванд А.А. оид ба

барқарор намудан ба ҷои кори пештара ва рӯёнидани музди меҳнат барои давраи ноилоҷ ба кор набаромадан ба Суди ноҳияи И.Сомонии шаҳри Душанбе муроҷиат кардааст. Судяи Суди ноҳияи И.Сомонӣ бо таъиноти худ парвандаро аз рӯи тобеияташ ба маҳалли будубоши ҷавобгар ба Суди шаҳри Хучанд мефиристад. Аз моҳи июли соли 2010 то ҳол парванда дар Суди шаҳри Хучанд мавриди баррасӣ қарор дорад, вале ҳанӯз ҳам нисбати он қарори дахлдор қабул карда нашудааст. Ҳол он ки қонун барои баррасии ин баҳсҳо мӯҳлати якмоҳа муқаррар намудааст.

Шаҳрвандон Б.Н. ва Ш.Н. муроҷиат карда, аз он шикоят намудаанд, ки даъвои онҳо оид ба рӯёнидани маблағ, ҷуброни товони зарари моддӣ ва маънавӣ муддати 8 сол аст, ки дар баррасии мақомоти судӣ мебошад.

Баррасии аризаи даъвогии шаҳрванд В.Қ. оид ба баҳси манзил соли 1993 оғоз гардида, то соли 2007 давом кардааст.

Аризаи шаҳрванд Х.К. соли 2008 аз тарафи Суди ноҳияи Ёвон қабул ва мавриди баррасӣ қарор дода, баъдан ба Суди вилояти Хатлон ва аз он ба Суди ноҳияи Хуросон ва боз ба Суди ноҳияи Ёвон фиристода шуда, то ҳол нисбати он қарори дахлдор қабул карда нашудааст.

Дар муроҷиатҳои ба мақомоти Ваколатдор воридгардида ҳолатҳои мавриди азобу шиканча қарор додани гумонбар-шудагон ҳангоми гузаронидани таҳқиқ ва тафтишоти пешакӣ иброз шудаанд. Аз шумораи умумии муроҷиатҳои воридгардида дар 14 ҳолат шаҳрвандон аз он шикоят намудаанд, ки онҳо ва ё наздиконашон дар рафти тафтишоти пешакӣ мавриди азобу шиканча қарор дода шудаанд.

Яке аз роҳҳои таъмин ва ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон истехсолоти иҷро мебошад. Вазифаҳои асосии он иҷрои ҳатмӣ ва баҳангоми санадҳои судӣ оид ба баҳсҳои гражданин ва иқтисодӣ, ҳукм ва қарорҳои вобаста ба парвандаҳои ҷиноятӣ дар бобати ситонидани ҷарима ва мусодираи молу мулк, инчунин дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун иҷро намудани санадҳои дигар мақомот мебошанд.

Дар давраи фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ба мақомот 9 муроҷиат оид ба ҳолатҳои аз тарафи судичроҷиён иҷро нагардидан ва дер иҷро гардидани санадҳои судӣ ворид шудааст.

Шаҳрванди Федератсияи Россия Л.В. тавассути Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсони Федератсияи Россия ба Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муроҷиат намуда, доир ба муддати тӯлонӣ иҷро нагардидани ҳалномаи Суди шаҳри Ваҳдат аз 25 январӣ соли 1984, ки тибқи он даъвои шаҳрванд дар бораи рӯёнидани товони зарари ба саломатии ӯ расонидашуда қонун қарор карда шудааст, шикоят намудааст. Муроҷиати чандинқаратаи шаҳрванд ба судичроҷиён ягон натиҷа набахшидааст. Судичроҷиён варақаи иҷро гӯё ба сабаби барҳам хӯрдани корхонаи ҷавобгар ва вориси ҳуқуқӣ надоштани он ба ситонанда баргардониданд. Дар натиҷаи санҷиш маълум гардид, ки дар заминаи амволи Раёсати корҳои механиконидашудаи Иттиҳодияи лоиҳакашӣ ва сохтмони «Тоҷикгидроэнергострой», ки дар давраи фаъолият намудани Л.В. дар он ба саломатиаш зарар расидааст, бо қарори Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҷамъияти саҳҳомии кушодаи «УМР» таъсис дода шуда, аз қайди давлатӣ гузаштааст. Аммо собиқ иҷроҷии Суди шаҳри Ваҳдат, ин ҳолатҳоро дуруст насанҷида, варақаи иҷро ба суроғи ситонанда бармаҳал фиристодааст.

Шахрванд Д.Қ. дар мурочиаташ оид ба иҷро нагардидани ҳалномаи судӣ аз 28 августи соли 2003, ки тибқи он ӯ дар ҷои кори пештарааш бояд барқарор ва музди миёнаи дар давраи маҷбурӣ ба кор набаромаданааш рӯёнида мешуд, шикоят намудааст.

Таҳлили ин гурӯҳи мурочиатҳо аз хунукназарии судичрочиён, наандешидани ҷораҳои дахлдори ҷавобгарӣ нисбати шахсони мансабдор ва шахрвандон барои иҷро накардани санадҳои судӣ шаҳодат медиҳанд.

Аз мурочиатҳои хаттӣ 217-тоаш ба баррасии мақомоти ҳокимияти давлатӣ фиристода, 60-тоаш таҳти назорати мақомоти Ваколатдор қарор дода шудааст. Аксарияти мурочиатҳои ба мақомот таҳти назорат ирсолшуда сари вақт аз тарафи онҳо баррасӣ гардида, ба Ваколатдор оид ба ҷораҳои андешидашуда маълумоти дахлдор ирсол карда шудааст.

Дар натиҷаи ҳамкориҳои якҷояи мақомоти Ваколатдор бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ нисбати барқарорсозии ҳуқуқи озодиҳои шахрвандон ҷораҳои дахлдор андешида шуданд.

Аз ҷумла, мурочиати шахрванд М.К., сокини ноҳияи Қубодиён оид ба лату кӯб карда шудани бародараш М.М. аз тарафи С. ва У. ном шахсон ва аз тарафи Шӯъбаи корҳои дохилии ноҳияи Қ. Румӣ рад намудани оғози парвандаи ҷиноятӣ нисбати гумонбаршудагон ба Прокуратураи вилояти Хатлон ирсол карда шуд. Дар натиҷа бинобар беасос ва ғайриқонунӣ будани қарор дар бораи рад намудани оғози парвандаи ҷиноятӣ он 11 феввали соли 2010 аз тарафи прокурори вилояти Хатлон бекор карда, нисбати Я.У. бо банди «а» қисми 2 моддаи 237 (авбошӣ) Кодекси ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон парвандаи ҷиноятӣ оғоз гардида, барои гузаронидани тафтишоти пешакӣ ба шӯъбаи тафтишоти Раёсати корҳои дохилии вилояти Хатлон ирсол карда шуд.

Мурочиати шахрванд Х.Х. дар бораи тарқиши 13 ноябри соли 2006-ро муайян накардани мақомоти тафтишотӣ, ки дар натиҷа писари ноболиғи ӯ ҷароҳати вазнини ҷисмонӣ бардоштааст, барои андешидани ҷора ба Прокуратураи генералӣ ирсол карда шуд. Оид ба ҳодисаи мазкур Прокуратураи ноҳияи Рӯдакӣ 14 ноябри соли 2006 бо қисми 2 моддаи 104 Кодекси ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон (одамкушӣ) парвандаи ҷиноятӣ оғоз намуда, баъди гузаронидани амалиёти тафтишотӣ, истехсолоти он ба сабаби муайян нашудани шахси ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидашаванда боздошта шудааст. 12 майи соли 2010 қарори боздошти тафтишоти пешакӣ бекор ва парвандаи ҷиноятӣ барои гузаронидани тафтишоти иловагӣ ба Прокуратураи ноҳияи Рӯдакӣ ирсол карда шуд.

Мурочиати шахрвандон С.Н. ва В.А. дар бораи аз тарафи кормандони милитсия лату кӯб намудани О.В. ба Прокуратураи генералӣ ирсол гардид. Дар натиҷа муайян карда шуд, ки қарори таҳқиқбарандаи калони Шӯъбаи корҳои дохилии ноҳияи И.Сомонӣ А.И., ки аризаи шахрвандонро санчида, оғози парвандаи ҷиноятиро рад намудааст, бинобар ғайриқонунӣ буданаш бекор карда, оид ба ҳолати лату кӯб шудани О.В. бо моддаи 112 Кодекси ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон парвандаи ҷиноятӣ оғоз ва барои пешбурди тафтишоти пешакӣ ба Прокуратураи ноҳияи И.Сомонӣ ирсол гардидааст.

Мурочиати шахрванд Қ.С. оид ба дуздонидани гӯсфандонаш ва масолеҳи сохтмонӣ ва оид ба ҳодисаи мазкур аз тарафи сарнозири минтақавии Шӯъбаи корҳои

дохилии 1-уми ноҳияи Рӯдакӣ Н.С. ва баъдан сарваколатдори баҳши кофтукови ҷиноятии ҳамин шӯъба гузаронидани санҷиши рӯякӣ ба Прокуратураи генералӣ ирсол карда шуд. Дар натиҷа кормандони Ҷавобгарии интизомӣ кашида шуданд ва санҷиши минбаъдаи парвандаро Прокуратураи ноҳияи Рӯдакӣ идома додааст. Аз рӯи ҳодисаи мазкур 6 майи соли 2010 Прокурори ноҳияи Рӯдакӣ бо банди «а» қисми 3 моддаи 244 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон (дуздӣ) парвандаи ҷиноӣ оғоз намуда, барои пешбурди тафтишоти пешакӣ ба Шӯъбаи корҳои дохилии 1-уми ноҳияи Рӯдакӣ ирсол шудааст.

Аз рӯи муроҷиати як гурӯҳ сокинони кӯчаи Н. Қаробоеви шаҳри Душанбе, ки дар он муроҷиаткунандагон аз хизматрасонии кормандони Ширкати саҳомии холдингии кушодаи «Барқи тоҷик» ва қори ҳисобкунакҳои барқӣ норозигӣ баён намудаанд, ба директори Агентии стандартизатсия, метрология, сертификатсия ва нозироти савдои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба баррасии масъалаи мазкур дархост ирсол карда шуд. Дар натиҷа аз тарафи нозирони мақомоти мазкур ва намояндагони Шабакаҳои барқи шаҳри Душанбе асбобҳои баҳисобгирии сарфи барқ дар хонаи №12-и кӯчаи Н. Қаробоев аз назорати инспексионӣ гузаронида, муайян карда шуд, ки якчанд адади ин ҳисобкунакҳои барқӣ ба талаботи стандарт ҷавобгӯ нестанд. Нисбати корношоямии онҳо мутасаддиёни Ширкати саҳомии холдингии кушодаи «Барқи тоҷик» оғохонидани шуданд. Инчунин маълум шуд, ки нозирони минтақавӣ маълумотхоро дар варақаҳои пардохти маблағи истифодаи қувваи барқ аз пеши худ барзиёд менависанд.

Ба шаҳрванд П.Ҷ., ки оид ба масъалаи мавқуф гузоштани иҷроӣ ҳалномаи судӣ ва саривақт надодани варақаи иҷро аз рӯи баҳси манзил муроҷиат карда буд, барои сари вақт баррасӣ гардидани парванда ва гирифтани варақаи иҷро мусоидат карда шуд.

Аризаи шаҳрванди Ҷумҳурии Молдова С.В., ки тавассути Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсонии Ҷумҳурии Молдова дар бораи расонидани кӯмак ба барқарор намудани шаҳодатномаи таваллуди ӯ ворид гардида буд, бо роҳи муроҷиат ба Раёсати сабти асноди ҳолати шаҳрвандии Вазорати адлия барқарор карда, ба дархосткунанда ғиристода шуд.

Як гурӯҳ истиқоматкунандагони деҳаҳои Зиндовуд ва Гандумпаяи шаҳри Панҷакент, ки ҷойи зисташон дар минтақаи хавфнок ҷойгир аст, бо аризаи дастҷамъона муроҷиат намуда, аз Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дархост намудаанд, ки барои кӯчонидани онҳо ба минтақаи беҳавф мусоидат намояд. Муроҷиати мазкур ба Кумитаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждании назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ирсол карда, нисбати ин масъала чораҳои дахлдор андешида шуд.

Шаҳрванд А.И. аз Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дархост кардааст, ки барои дастрас намудани нусхаи таъиноти Суди ноҳияи Фарҳор ва мактуби Корхонаи давлатии фаръии техникӣ байниноҳиявии ноҳияи Фарҳор мусоидат намояд. Бо дархости Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ҳуҷжатҳои зикргардида ба суроғаи дархосткунанда ғиристода шуданд.

Шаҳрвандон Ҳ.К. ва Т.М. аз Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дархост кардаанд, ки парвандаи ҷиноӣ нисбати шаҳрванд Д.О. беасос ва ғайриқонунӣ

боздошта шудааст. Аризаи мазкур ба Прокуратураи вилояти Хатлон фиристода шуд. Дар натиҷа аз тарафи мақомоти мазкур қарор оид ба боздоштани парванда бекор ва барои тафтиши иловагӣ ба Шӯъбаи тафтишотии Шӯъбаи корҳои дохилии шаҳри Кӯлоб фиристода шуд.

Ҳангоми ба вилояти Сугд ба сафари хизматӣ рафтани кормандони Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон сокини ноҳияи Бобоҷон Ғафуров Б.Д. ба онҳо муроҷиат намуда, қайд кардааст, ки акди никоҳи онҳо аз ҷониби суд моҳи майи соли қорӣ бекор карда шудааст, аммо шавҳари собиқаш ба Б.Д. барои вохӯрдан бо фарзандонаш иҷозат намедихад. Аз гуфтаи Б.Д. маълум гардид, ки аризаи ӯро дар бораи муқаррар намудани ҷои зисти фарзандон суд қабул накардааст. Зимни гуфтугӯ бо раиси суди ноҳияи Бобоҷон Ғафуров М.А. аризаи Б.Д. қабул карда шуд.

Дар солҳои 2009-2010-ум 1099 нафар шахрвандон ба мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон тариқи шифоҳӣ муроҷиат намудаанд. Ба онҳо ҳуқуққояшон ва инчунин воситаҳои ҳифзи ҳуқуқу озодиқояшон фаҳмонида шуданд.

2.2.2. Такмили қонунгузорӣ

Мусоидат дар такмили қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба ҳуқуқу озодиқои инсон яке аз самтҳои дигари фаъолияти мақомот мебошад.

Дар солҳои 2009-2010 зиёда аз 114 санади меъёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла 85 лоиҳаи қонун оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба қонунҳои амалкунанда мавриди омӯзишу баррасӣ қарор дода шуда, хулосаҳо пешниҳод гардиданд.

Бо мақсади ба ҳам мувофиқ гардонидани қонунгузории амалкунанда бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» лоиҳаҳои қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси муҳофизатии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси муҳофизатии граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муҳофизатии судии иқтисодӣ», «Оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва «Оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бочи давлатӣ» таҳия ва баъд аз мувофиқа бо вазорату идораҳо ба Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон фиристода шуданд.

Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар таҳияи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ бевосита иштирок менамояд. Аз ҷумла, ӯ аъзои гурӯҳи қорӣ оид ба таҳияи лоиҳаи Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи шахрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ мебошад.

2.2.3. Баланд бардоштани маърифати шахрвандон оид ба ҳуқуқу озодиқои инсон

Ҷиҳати баланд бардоштани маърифати шахрвандон оид ба ҳуқуқу озодиқои инсон ва шахрванд аз воситаҳои гуногун, аз қабилӣ вохӯриқову сӯҳбатқо бо ақоли, қонфронсқо, семинарқо ва мизқои мудаввар бо иштироқи намояндақони мақомоти

ҳокимияти давлатӣ, ташкилотҳои ғайриҳукумати ва созмонҳои байналмилалӣ, баромадҳо ва нашри мақолаҳо дар воситаҳои ахбори омма васеъ истифода карда шудааст.

Дар чор моҳи соли 2009 ва соли 2010 кормандони мақомот дар 52 конфронсу семинар ва мизи мудаввар, ки дар ҷумҳурӣ ва берун аз он оид ба мавзӯҳои гуногуни ҳуқуқи инсон бахшида шуда буданд, иштирок ва сухан карданд. Аз ҷумла, дар якҷоягӣ бо дигар мақомоту сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар минтақаҳои мамлакат дар мавзӯҳои хариду фурӯши одамон, механизмҳои байналмилалӣ мубориза бо шиканча, ҳукми қатл ва муаррифии фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон семинар-вохӯриҳо гузаронида шуданд, ки дар онҳо кормандон оид ба нақши мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар масъалаҳои зикргардида маърузаҳо карданд.

Инчунин бо ташаббуси Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон конфронсу семинарҳо гузаронида шуданд. Аз ҷумла, ба муносибати 10 декабр – Рӯзи умумичаҳонии ҳуқуқи инсон конференсия дар мавзӯи «Таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон» гузаронида шуд.

Кормандони мақомот дар мавзӯҳои вобаста ба мурочиати шаҳрвандон, вазъи ҳуқуқи инсон дар ҷумҳурӣ, нақши мақомот, нақши Конституция дар пешрафти ҳуқуқу озодиҳои инсон ва дигар мавзӯҳо 14 маротиба дар барномаҳои шабакаҳои гуногуни телевизионӣ ва 6 маротиба аз тариқи радио сухан карда, дар рӯзномаю ҳафтаномаҳо 10 мақола ба ҷоп расониданд.

Аз ҷумла, дар рӯзномаву ҳафтаномаҳои «Садои мардум», «Курьер Таджикистана», «Азия Плюс», «Народная газета», «Фараж» дар мавзӯҳои «Мо аз ҳама аризаҳо қабул мекунем», «Риояи ҳуқуқу озодиҳои инсон – шарти ҳатмии ҷомеаи шаҳрвандӣ», «Нарушаються ли права человека в Таджикистане», «Мы принимаем заявления от всех», «В Душанбе готовятся к Варшаве», «Санади барҷаста дар таърихи инсоният» мақолаҳо нашр намуда, инчунин аз тариқи «Шабакаи якуми телевизиони Тоҷикистон», «Ҷаҳоннамо», «Сафина» ва «Радиои Тоҷикистон» дар бораи мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ҳамчун мақомоти ҷимоякунандаи ҳуқуқи инсон, вазифаҳои он, салоҳияти ӯ хангоми санҷиши мурочиати шаҳрвандон, тартиби муроҷиат ба ӯ сухан карданд.

Ҳамчунин бо мақсади интишор додани иттилоот оид ба ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар шакли китобча (500 нусха), китобча ва буклет бо номи «Ба Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон чӣ тавр бояд муроҷиат намуд?» (1200 нусха) ва «Маҷмӯаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон» (250 нусха) нашр шуда, ба мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ройгон тақсим карда шуданд.

2.2.4. Ҳамкорӣ: ҳадаф ва натиҷаҳо

Ҳамкории мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар фаъолияти якҷояи ба ҳам судманди мақомоти ҳокимияти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ зуҳур меёбад.

Бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ ҳамкориҳо асосан дар доираи амалӣ намудани нақшаҳои якҷояи дорои хусусияти барномавӣ ва стратегӣ, баррасии лоиҳаи қонунҳо, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва муроҷиати шаҳрвандон, инчунин гурӯҳҳои корӣ ҳамкорӣ карда мешавад. Робита ва ҳамкориҳо хусусан бо Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Прокуратураи генералӣ, Вазорати адлия, Шӯрои адлия, Суди конституционӣ, Суди Олӣ, Суди Олии иқтисодӣ дар сатҳи баланд ба роҳ монда шудааст.

Дар доираи ин ҳамкориҳо кормандони мақомот ҷиҳати иҷрои ӯҳдадорихои байналмилалӣ Тоҷикистон дар соҳаи ҳуқуқи инсон ба гурӯҳҳои корӣ оид ба омода намудани маърузаҳои миллӣ ба кумитаҳои СММ оид ба ҳуқуқи инсон ҷалб шудаанд. Аз ҷумла, кормандони Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар гурӯҳҳои корӣ дар бораи омода намудани Маърузаи умумии даврӣ (МУД), Маърузаи даврии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф ва Маърузаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба риоя намудани Конвенсияи байналмилалӣ дар бораи ҳимояи ҳуқуқи ҳамаи коргарони муҳоҷир ва аъзои оилаи онҳо, Маърузаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ фаъолият намуда, барои онҳо маълумоти дахлдор пешниҳод карданд.

Созмонҳои байналмилалӣ ва ташкилотҳои ғайридавлатӣ, ки дар ҷумҳурӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон фаъолият менамоянд, дар ташкили фаъолият, баланд бардоштани иқтидори дохилии мақомот, расонидани кӯмаки техникӣ мусоидат намуданд. Аз ҷумла, дар ин қор Барномаи рушди СММ, Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо, Шӯъбаи Тоҷикистони институти Ҷомеаи Кушода – Бунёди Мадад, инчунин Ҳукумати Нидерландия, Ҳукумати Дания, Швейтсария, сафоратҳои ИМА ва Ҷумҳурии Федеративии Германия саҳм гузоштанд.

Дар ҷумҳурӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон беш аз 50 ташкилотҳои ғайридавлатӣ фаъолият менамояд. Мақомот бо онҳо робитаи қавӣ дошта, оид ба масъалаҳои гуногуни ҳамкорӣ ҳар семоҳа машварат мегузаронад ва бахусус бо «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният», «Ҷомеа ва ҳуқуқ», «Ҳуқуқ ва беҳбудӣ», «Маркази ҳуқуқи инсон», Фонди ҷамъиятии «Нота бене» ва Иттиҳодияи ҳуқуқшиносони ҷавон «Ампаро» ҳамкориҳо судманд ҳастанд. Дар самти маърифатнокии аҳоли, таҳлил ва таҳқиқи вазъи мавҷудаи ҳуқуқҳои инсон бо «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният», «Ҳуқуқ ва беҳбудӣ» ва «Маркази ҳуқуқи инсон» меморандумҳои ҳамкорӣ ба имзо расонида шудааст.

2.2.5. Таҳлили вазъи ҳуқуқҳои инсон ва санҷишҳо

Кормандони мақомот дар санҷиши рафти иҷрои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муроҷиатҳои шаҳрвандон», ки дар мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқи ноҳияҳои Сино ва Шохмансури шаҳри Душанбе гузаронида шуд, дар ҳайати гурӯҳи кории Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон иштирок намуданд.

Рӯзҳои 24 ва 25 августи соли 2010 бо мақсади таҳлили риояи ҳуқуқи беморони гирифтори касалиҳои рӯҳӣ, ҳолати расонидани кӯмаки тиббӣ ба чунин беморон дар Беморхонаи ҷумҳуриявии клиникии бемориҳои рӯҳӣ санҷиш гузаронида шуд.

Дар натиҷаи санҷиш муайян карда шуд, ки дар беморхона 635 нафар беморон бистарӣ мебошанд. Биноҳои беморхона таъмирталаб буда, беморон ба ҳӯроки серғизо ниёз доранд. Мутахассисони касбии соҳа намерасанд, таъминоти доруворӣ дар сатҳи паст қарор дорад. Нафақапулии беморонро хешу таборашон дар ҷои истиқомати онҳо гирифта, ба хабаргирии онҳо намеоянд ва ин боиси он мегардад, ки беморон солҳои тӯлонӣ аз беморхона берун намебароянд.

Аз ҷониби мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон иҷроии Барномаи системаи давлатии омӯзиши соҳаи ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12 июни соли 2001 тасдиқ гардида буд, моҳҳои сентябр-декабри соли 2010 мавриди таҳлил қарор дода шуд. Барномаи мазкур бо мақсади иҷроии Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 декабри соли 1999 «Дар бораи таҳкими чараёни демократикунонии ҳаёти ҷамъиятӣ-сиёсӣ дар ҷумҳурӣ» ва бо назардошти принципҳо, ҳадафҳо ва вазифаҳои асноди асосии байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқи инсон ва даҳсолаи омӯзиш дар соҳаи ҳуқуқи инсон (солҳои 1995-2004) қабул шуда буд.

Натиҷаҳои таҳлил дар конференсия оид ба мавзӯи «Омӯзиши соҳаи ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон – дастовардҳо ва қадамҳои оянда», ки 10 декабри соли 2010 бо дастгирии дафтари САҲА гузаронида шуд, мавриди муҳокима қарор гирифт.

Аз таҳлил ва натиҷаи конференсия бармеояд, ки барои баланд бардоштани сатҳи маърифати аҳоли дар соҳаи ҳуқуқу озодиҳои инсон таҳия ва қабул кардани Барномаи нави таълимӣ барои солҳои 2011-2020 мувофиқи мақсад аст. Аз ин рӯ, мақомот тасмим гирифтааст, ки барномаи навро таҳия намуда, ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намояд.

III. ВАЗЪИ РИОЯИ ҲУҚУҚУ ОЗОДИҲОИ ИНСОН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

3.1. Ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ

Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон (м. 19) ба ҳар кас кафолати ҳифзи судӣ додааст. Ҳар шахс ҳуқуқ дорад талаб намояд, ки парвандаи ӯро суди босалоҳият, мустақил ва беғараз, ки тибқи қонун таъсис ёфтааст, баррасӣ намояд.

Ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ яке аз заминаҳои ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқи асосии инсон аст. Он бо якҷанд санадҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон, аз ҷумла Эълومияи умумичаҳонии ҳуқуқи башар, Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ ва дигар созишномаҳои байналмилалӣ қабулкардаи СММ эътироф шудааст.

Баамалбарории ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ ошкоро будани муҳокимаи судӣ, баробарӣ дар назди суд, баррасии парванда аз тарафи суди босалоҳият, беғараз ва мустақили қонунан таъсисёфта, баррасии парванда мувофиқи тобеияти судӣ, риояи ҳатмии тамоми қоидаҳои мурофияи судӣ, эҳтимолияти бегуноҳӣ, безъитбории

далелҳои бо роҳи азобу шиканча ва дигар усулҳои ғайриқонунӣ ба даст овардашуда, ҳуқуқ ба ҳимоя, ҳуқуқи истифода аз кӯмаки тарҷумон дар сурати надонистани забоне, ки дар суд истифода мешавад, таъмини ҳуқуқҳои мурофиавии иштирокчиёни мурофиа, имконияти шикоят намудан нисбат ба санадҳои судиро дар назар дорад.

Тибқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон адолати судиро Суди конституционӣ, Суди Олӣ, Суди Олии иқтисодӣ, Суди ҳарбӣ, Суди Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, судҳои вилоят, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳо, судҳои иқтисодии вилоятҳо ва шаҳри Душанбе ба амал мебароранд.

Комитети СММ оид ба ҳуқуқи инсон, Комитет оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ ва Комитети зидди шиканча дар рафти баррасии маърузаҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон (солҳои 2005-2006) як қатор тавсияҳоро оид ба масъалаҳои таъмини кафолатҳои муҳокимаи одилонаи судӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карданд. Аз ҷумла, ворид намудани тағйирот ба қонунгузори мурофиавӣ бо мақсади таъмини риояи принципҳои асосии муҳокимаи одилонаи судӣ, таъмини кафолати мустақилият ва беғаразии ҳокимияти судӣ, гузаронидани ислоҳоти судҳои ҳарбӣ.

Бо дарназардошти ўҳдадорихои байналмилалӣ ва баҳри инкишофи минбаъдаи низоми судӣ, баланд бардоштани самаранокӣ ва шаффофияти мурофиаи судӣ, амалӣ гардонидани вазифаҳо оид ба ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мунтазам чораҳо андешида мешаванд.

Бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 июни соли 2007 тасдиқ карда шудани Барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ аз қабili ин чораҳо мебошад. Барномаи мазкур дар таҳкиму тақвияти ҳокимияти судӣ, тақмили қонунҳои амалкунанда, қабули кодексу қонунҳои нав, таъсиси сохторҳои нави судӣ, ба монанди коллегияҳои судӣ оид ба парвандаҳои маъмурӣ ва оилавии Суди Олӣ, судҳои вилоятӣ ва Суди шаҳри Душанбе, амалӣ намудани дигар чорабиниҳои соҳавӣ нақши назаррас дорад.

Бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 январи соли 2011 бо мақсади таҳкими минбаъдаи ҳокимияти судӣ, баланд бардоштани нақши суд дар ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон, ҳимояи манфиатҳои қонунии давлат, корхонаҳо, муассисаҳо ва дигар ташкилотҳо, тақмили сохторҳои судӣ, беҳдошти вазъи моддию ҳуқуқии мақомоти судӣ ва судяҳо, мукамал намудани қонунҳо Барномаи нави ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2013 тасдиқ карда шуд. Барнома қабули Кодекси одоби судяҳо, зиёд намудани мўҳлати ваколати судяҳо, андешидани тадбирҳои зиддикорупсионӣ, беҳдошти вазъи иҷтимоию маишии судяҳо, таҷдиди назар намудани намудҳои ҷазои ҷиноятӣ ва ғайриҷиноиягардонии баъзе кирдорҳо, қабули қонун дар бораи расонидани ёрии ҳуқуқиро пешбинӣ менамояд.

Қабули Кодекси нави мурофиавии ҷиноятӣ, ки аз 1 апрели соли 2010 мавриди амал қарор гирифт ва тибқи он як қатор ваколатҳои амрдиҳӣ вобаста ба мурофиаи ҷиноятӣ, аз ҷумла ҳамчун чораи пешгирӣ ба ҳабси пешакӣ гирифтани ба салоҳияти судҳо дода шуд, далели пешравии ҷумҳурӣ дар таҳкими ҳуқуқу озодиҳои инсон мебошад.

Амалӣ намудани Барномаи ислохоти судӣ-ҳуқуқӣ ва қабули Кодекси муурофиавии ҷиноятӣ ба таҳкими ҳокимияти судӣ мусоидат намуда, нақши онро дар амалисозии адолати судӣ, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон баланд бардошт.

Ҳамон тавре қайд карда шуд, соли 2010 дар Суди Олӣ, судҳои вилоятӣ ва суди шаҳри Душанбе коллегияҳои судӣ оид ба парвандаҳои маъмурӣ ва оилавӣ таъсис дода шуданд. Бинобар ин миқдори судьяҳо ба 50 воҳиди қорӣ зиёд карда шуд, ки ҳамаи онҳо дар Маркази таълимии судьяҳо аз омӯзиш гузаштанд. Ҳамзамон сарбории судьяҳо ду маротиба афзуд. Дар нӯҳ моҳи соли 2009 аз тарафи судҳои ҷумҳурӣ зиёда аз 31 ҳазор парванда ва дар нӯҳ моҳи соли 2010 – 71168 парванда баррасӣ шудааст. Дар соли 2010 аз 5930 ҳукми нисбати 7491 кас қабулшуда ду ҳукми пурраи сафедкунанда ва 31 ҳукми қисман сафедкунанда бароварда шудааст.

Моҳи июни соли 2010 бо мақсади гуманизатсияи қонунгузорию ҷиноятӣ ба Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйиротҳо ворид карда шудаанд, ки тибқи онҳо барои ҷиноятҳои иқтисодӣ ҳамчун алтернативаи ҷазои маҳрумӣ аз озодӣ ҷазо дар намуди ҷарима муайян карда шудааст.

Барои таъмини ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ асоси кофӣи қонунгузорӣ мавҷуд бошад ҳам, вале чи тавре ки амалия нишон медиҳад, баъзе проблемаҳо ва ҳалалдор гаштани ин ҳуқуқ низ ба назар мерасанд.

Аз ҷумла, дар ҳучраи қорӣи судьяҳо гузаронидани муурофиаҳои судӣ, аз мушоҳидачиён талаб намудани иҷозатнома барои иштирок намудан дар муурофиаи судӣ, дастрас карда натавонистани иттилоот ва ҳуҷҷатҳои судӣ, аз тарафи судьяҳо нафаҳмонидани ҳуқуқи иштирокчиёни муурофиа оид ба шинос шудан бо протоколи маҷлиси судӣ, пурра эълон накардани ҳукми судӣ далели риоя нашудани принсипи адолати судӣ мебошад.

Сари вақт тайёр накардану ба тарафҳо насупоридани қарорҳои судӣ, дар мӯҳлати муайяншуда баррасӣ нагардидани парвандаҳои судӣ ва омода накардани протоколҳои маҷлиси судӣ аз ҷумлаи дигар камбудию норасоӣҳои фаъолияти судҳои ҷумҳурӣ мебошанд.

Дар амалия ҳолатҳои низ вомехӯранд, ки судшавандаҳо дар муурофиаи судӣ дар бораи аз тарафи мақомоти тафтишотӣ барои гирифтани нишондодҳои худикрорӣ мавриди азобу шиканча қарор дода шудани онҳо хабар медиҳанд. Судья танҳо бо даъват намудани муфаттиш ба маҷлиси судӣ маҳдуд шуда, баъди аз тарафи муфаттиш инкор кардани ҳолати мавриди азобу шиканча қарор додани судшаванда дигар ягон чора намеандешад.

Санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузорию амалкунандаи ҷумҳурӣ ба ҳар кас кафолат додааст, ки ҳудро шахсан ё ба воситаи адвокат ҳимоя намояд. Ҳуқуқ ба ҳимоя ҳуқуқи интиҳоби ҳимоятгар ва ҳуқуқ ба ҳимоятгари таъиниро дар бар мегирад. Дар парвандаҳои, ки иштироки адвокат ҳатмӣ аст, қонун ройгон пешниҳод намудани ҳимоятгарро пешбинӣ намудааст.

Қонунгузорӣ имконияти расонидани ёрии ройгони ҳуқуқиро аз ҳисоби давлат асосан дар муурофиаҳои ҷиноятӣ пешбинӣ наменамояд. Қонунгузорию амалкунанда дар бораи адвокатура ва қонунгузорию муурофиавии граждани ба одамони камбизоат имконияти пурраи гирифтани ёрии ҳуқуқии ройгонро намедиҳад, меъёрҳои аниқи муайянкунандаи шахсоне, ки барои гирифтани ёрии ройгони ҳуқуқӣ аз давлат метавонанд кӯмак пурсанд, механизми аниқи банизомдарории муносибати байни

давлат ва адвокатура оид ба расонидани ёри ройгони ҳуқуқӣ муайян карда нашудааст.

Ҳаққи хизмати адвокатҳои таъинӣ аз бучети маҳаллӣ пардохт карда, дар аксар мавридҳо ин пардохтҳо ба таъхир андохта мешаванд ё ин ки ба таври пурра пардохт карда намешаванд, ки ин боиси паст шудани сифати хизмат ва манфиатдор набудани адвокатҳо дар расонидани ёри ройгони ҳуқуқӣ мегардад.

Дар Барномаи нави ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ барои солҳои 2011-2013 ташкили низоми самарноки адвокатура дар назар дошта шуда, бо ин мақсад таҳия ва қабули қонун дар бораи расонидани ёри ҳуқуқӣ пешбинӣ шудааст, ки он метавонад барои таъмини ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон, амалӣ намудани адолати судӣ, қабули санадҳои қонунии судӣ мусоидат намояд.

Аз натиҷаи таҳлилҳои дар ин самт гузаронидашуда ва баррасии мурочиатҳо Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон барои боз ҳам беҳтар шудани вазъи риояи ҳуқуқи инсон дар самти муҳокимаи одилонаи судӣ тавсияҳои зеринро пешниҳод менамояд:

- тақмили минбаъдаи қонунгузорӣ ва таҷрибаи судӣ оид ба беҳтар намудани дастрасӣ ба адолати судӣ;
- амалӣ намудани ислоҳоти соҳаи адвокатура бо мақсади ташкили низоми мукамал ва тақмилёфтаи адвокатура дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- таъмини дастрасӣ ба мурофиаҳои судии қушода ба ҳамаи шахсоне, ки таъмини муҳокимаи одилонаи судиро дар доираи талаботи қонунгузорӣ назорат менамоянд;
- дар сурати аҳамияти қалони қамъияти доштани мурофиа, бо назардошти имкониятҳои техникӣ барои иштироки оммаи васеъ дар мурофиа андешидани чораҳои дахлдор;
- баррасии имконияти ташкили хадамотҳои маълумотдиҳӣ дар судҳо;
- қор карда баромадани механизми самаранок оид ба пешгирии ҳодисаҳои бо роҳи азобу шиканҷа ба даст овардани нишондодҳо;
- таълими ҳамаҷонибаи принципҳои умумиэтирофшудаи адолати судӣ ба ҳуқуқшиносони ҷавон бо мақсади дар онҳо тарбия намудани маданияти эҳтиром ва риояи ҳуқуқи инсон дар рафти мурофиаи судӣ;
- ба таври пайваста гузаронидани мониторинги мурофиаҳои судӣ бо мақсади беҳтар намудани риояи ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ;
- ба таври доимӣ гузаронидани барномаҳои таълимӣ барои судяҳо, адвокатҳо, прокурорҳо оид ба омӯзиши стандартҳои байналмилалии муҳокимаи одилонаи судӣ.

Дар сатҳи қонунгузорӣ:

- дар Кодекси мурофиавии граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар намудани қафолатҳои ёри ҳуқуқии ройгон ба шахсони қамбизоат;
- дар бучети ҷумҳуриявӣ муайян намудани пардохти ҳаққи хизмати химоятгарони таъинӣ;
- таҳияи механизми мурочиат ба маслиҳатхонаҳои ҳуқуқӣ барои гирифтани ёри ҳуқуқии ройгон оид ба парвандаҳои шахрвандӣ;
- аниқ муайян намудани меъёри қамбизоатии шахсоне, ки барои гирифтани ёри ҳуқуқии ройгон дар парвандаҳои шахрвандӣ ҳуқуқ доранд.

3.2. Ҳуқуқ ба ҳаёт

Мувофиқи моддаи 18 Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳар кас ҳаққи зиндагӣ дорад. Ҳеч кас аз ҳаёт маҳрум карда намешавад, ба истиснои ҳукми суд барои ҷинояти махсусан вазнин.

Ин ҳуқуқ бо санадҳои байналмилалӣ эътирофнамудаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба монанди Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ эътироф шудааст.

Ҳуқуқ ба ҳаёт ҳуқуқи табиӣ ва ҷудонопазири ҳар як инсон буда, бо қонун ҳифз карда мешавад. Мазмуни ҳуқуқ ба ҳаёт аз он иборат аст, ки ҳеч касро аз ҳаёт худсарона маҳрум кардан мумкин нест, ба истиснои иҷрои ҳукми суд барои содир намудани ҷинояте, ки барои он бо қонун чунин намуди ҷазо пешбинӣ карда шудааст. Инчунин ҳуқуқ ба ҳаёт давлатро ўҳдадор менамояд, ки тамоми чораҳоро баҳри он андешад, ки ҳаёти инсон зери хатар намонад ва тафтиши самараноки ҳодисаҳои кушторро таъмин намояд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон принсипу меъёрҳои байналмилалиро эътироф намуда, сиёсати тадричан бекор намудани ҳукми қатлро ба амал бароварда истодааст. Шаҳодати ин сиёсати давлат оид ба кам кардани таркибҳои ҷиноят, ки барои онҳо ҳукми қатл пешбинӣ шудааст ва минбаъд пурра боздоштани татбиқи чунин намуди ҷазо мебошад.

Дар Кодекси ҷиноятӣ соли 1961 барои содир намудани 44 ҷинояти махсусан вазнин ҷазои қатл пешбинӣ шуда буд. Соли 1998 бо қабули Кодекси нави ҷиноятӣ шумораи моддаҳои, ки ҷазои қатлро пешбинӣ менамуданд, то 16 адад кам карда шуд.

1 августи соли 2003 ба Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйири иловаҳо ворид гардида, тибқи онҳо миқдори моддаҳои, ки ҷазои қатлро пешбинӣ намудаанд, то 5 адад кам карда шуда, ҳукми қатл ба занон ё шахсоне, ки то синни ҳаҷдаҳсолагӣ ҷиноят содир намудаанд, таъин карда намешавад.

Ҷазои қатл дар Кодекси ҷиноятӣ танҳо барои ҷиноятҳои одамкушӣ (қ. 2 моддаи 104), таҷовуз ба номус (қ. 3 моддаи 138), терроризм (қ. 4 моддаи 179), биотсид (моддаи 399) ва генотсид (моддаи 398) пешбинӣ карда шудааст.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Паёми худ ба Парламенти мамлакат аз 30 апрели соли 2004 ба иҷрои ҳукми қатл мораторий эълон кард ва 15 июли соли 2004 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи боздоштани татбиқи ҷазои қатл дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»-ро ба имзо расонид, ки мувофиқи он дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқи ҷазои қатл ба мӯҳлати номуайян боздошта шуд.

Соли 2005 ба Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон моддаи 58¹ илова карда, дар он яқумра аз озодӣ маҳрум сохтан ҳамчун алтернативаи ҷазои қатл муқаррар карда шудааст.

Бо амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2010 гурӯҳи корӣ оид ба таҳлили асосҳои ҳуқуқӣ ва иҷтимоии мавҷудияти ҷазои ҳукми қатл дар низоми қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шуд, ки Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон низ узви он мебошад. Гурӯҳи корӣ масъалаи зикргардида ва имконияти ба тасвиб расонидани Протоколи дуҷуми факултативии Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсиро мавриди баррасӣ қарор хоҳад дод.

Ба тасвиб расонидани ин Протокол барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки сиёсати ислоҳоти системаи қонунгузорӣ ва ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ гардонидани қонунгузориҳои миллиро пеш гирифтааст, аҳамияти калон хоҳад дошт.

3.3. Ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ

Тибқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон давлат дахлнопазирии шахсро кафолат медиҳад (моддаи 18). Ҳеч касро бе асоси қонунӣ дастгир ва ҳабс кардан мумкин нест (моддаи 19). Ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсро Эълومияи умумичаҳонии ҳуқуқи башар, Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ низ кафолат додаанд.

Ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахс маънои онро дорад, ки ҳеч кас наметавонад худсарона ба ҳабс гирифта шавад, аз озодӣ ба ғайр аз асосҳои бо қонун муқарраршуда маҳрум карда шавад, дар бораи сабабҳои ба ҳабс гирифтани ва айби ба ӯ эълоншуда хабардор карда шавад, ҳар шахси ҳабсшуда ё боздоштгардида барои муайян намудани қонунӣ будани боздошти ӯ ба назди суд бояд таъҷилан ҳозир карда шавад, агар дар натиҷаи ғайриқонунӣ ба ҳабс гирифтани ё дар ҳабс нигоҳ доштан ҷабр дида бошад, ба ҷуброне, ки дорои эътибори даъво мебошад, ҳақ дорад.

Тибқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади таъмини ҳуқуқ ва озодии дигарон, тартиботи ҷамъиятӣ, ҳимояи соҳти конститусионӣ ва тамомияти арзии ҷумҳурӣ маҳдуд кардани ҳуқуқ ва озодиҳои шахрванд имконпазир аст. Қонунгузорӣ маҳдуд намудани ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсро инчунин дар сурати дастгир шудан бо гумони содир намудани ҷиноят, дар асоси ҳалномаи суд татбиқ намудани чораҳои маҷбурии тиббӣ пешбинӣ менамояд.

Гарчанде стандартҳои байналмилалӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон бе асоси қонунӣ дастгир ва ҳабс кардани шахсро манъ кардаанд, вале аз ҳисоботҳои мавҷуда, аз ҷумла аз Маърузаҳо оид ба Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф ва таҳлили арзу шикоятҳои ба мақомот воридгардида бармеояд, ки дар баъзе ҳолатҳо вайронкунии ҳуқуқи инсон ҳангоми гузаронидани таҳқиқ ва тафтишоти пешакӣ (дастгиркунии худсарона, истифодаи азобу шиканча ҳангоми гузаронидани таҳқиқ ва тафтишоти пешакӣ) роҳ дода мешавад.

Тибқи таҳлилҳои ҳолатҳои вайрон намудани ҳуқуқҳои инсон ҳангоми дастгиркунии ба баъзе номукамалии қонун низ вобастаанд.

Қонунгузориҳои муурофиавӣ мафҳуми «дастгиркунии воқеӣ»-ро муайян накардааст. Тибқи қонун кафолатҳои ҳифзи ҳуқуқи дастгиршуда аз ҳуқуқ ба ҳимоя ҳангоми дастгиршавӣ, ҳуқуқ ба мулоқот бо ҳешовандону наздикон, ҳуқуқ ба фаҳмонда дода шудани ҳуқуқҳои ҳангоми дастгиршавӣ иборат мебошад.

Қонун муайян кардааст, ки баъди ба мақомоти таъқиби ҷиноятӣ овардани дастгиршуда бояд протокол тартиб дода шавад. Дар ин ҳолат аз лаҳзаи воқеан дастгир шудан то тартиб дода шудани протокол вақти муайян мегузарад ва маҳз дар ҳамин давра дастгиршудагон баъзан мавриди шиканча қарор дода мешаванд.

Яке аз ҳолатҳои риоя нашудани ҳуқуқи инсон ҳангоми дастгиркунии риоя накардани ҳуқуқ ба ҳимоя мебошад. Мувофиқи қонун (моддаи 49 Кодекси муурофиавии ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон) ҳимоятгар аз лаҳзаи дар ҳаққи

гумонбар баровардани қарори оғози парвандаи ҷиноятӣ, инчунин аз лаҳзаи воқеан дастгир шудани ӯ, ба наздаш роҳ дода мешавад. Лаҳзаи дастгир шудан аз рӯи протоколи дастгиркунӣ муайян карда мешавад, ки дар амалия бо лаҳзаи воқеии дастгир шудани гумонбаршуда рост намеояд.

Таҳлили қонунгузории мавҷуда оид ба ҳуқуқи шахс ба ҳимоя нишон медиҳад, ки меъёрҳои ҳуқуқии дар Кодекси муҳофизати ҷиноятӣ муқарраршуда ба яқдигар муҳолифат менамоянд. Чунончӣ, дар моддаи 94 пешбинӣ шудааст, ки баъди дастгир шудани гумонбар дар муддати 3 соат протоколи дастгиркунӣ тартиб дода, дар он ба ҳимоятгар ҳуқуқ доштани ӯ фаҳмонида мешавад. Ин талаботи моддаи 94 ба талаботи моддаи 49 дар бораи аз лаҳзаи дастгир шудани гумонбар ба ҳимоя ҳуқуқ доштани ӯ муҳолифат менамояд. Дар таҷриба ҳам кормандони мақомоти тафтишоти пешакӣ чунин муҳолифати меъёрҳои қонунро истифода намуда, баъзан ба риоя нашудани ҳуқуқи дастгиршудагон роҳ медиҳанд.

Номукаммалии дигари қонун дар он аст, ки ҳангоми расмӣ қунонидани дастгиркунӣ қайд намудани номи шахсро, ки гумонбарро дастгир кардааст, талаб наменаояд. Ба ҷои ин дар баъзе мавридҳо дар китоби бақайдгирӣ шахсе, ки ба сифати муфаттиш таъин шудааст ва дар дастгиркунӣ иштирок накардааст, имзо мегузорад. Ин норасоии қонун дар таҷриба баъзан ба он оварда мерасонад, ки дастгиршуда ҳангоми расман дастгир шуданаш мавриди азобу шиканҷа қарор дода мешавад ва муайян намудани шахси ин гуна кирдорро содир карда ба сабаби дар ягон ҷой қайд нашудани номаш душвор мегардад.

Яке аз ҳолатҳои дигари риоя нашудани ҳуқуқи инсон ҳангоми дастгиркунӣ хабар надодан ба ҳешовандони наздики дастгиршуда мебошад. Огоҳонидани ҳешовандон оид ба боздошти шахс масъалаи хеле муҳим мебошад. Тибқи қонунгузории муҳофизати мақомоти пешбурди муҳофизати ҷиноятӣ, ки шахсро дастгир намудааст, вазифадор аст, ки дар давоми 12 соат аз лаҳзаи дастгиркунии воқеӣ дар бораи дастгиркунӣ ва ҷои нигоҳ доштани дастгиршуда ягон аъзои болиғи оила ё ҳешовандони наздики ӯро хабардор кунад ё ба ҳуди дастгиршуда чунин имкониятро диҳад.

Хабар додан ба ҳешовандони наздик метавонад барои бо ҳимоя таъмин намудани дастгиршуда имконият фароҳам орад. Аммо дар амалия ин меъёр на ҳама вақт аз ҷониби мақомоти таҳқиқ ва тафтишот риоя мегардад. Аз ин ҳолат муроҷиатҳои ба мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон воридгардида шаҳодат медиҳанд.

Новобаста ба он, ки ба ҳабс гирифтани ҳамчун ҷорӣ пешгирӣ аз салоҳияти судхост, мутаассифона, ҳоло ҳам амалия ба ҳабс гирифтани шахсон ба таври васеъ идома дорад.

Дар қисми 1 моддаи 111 Кодекси муҳофизати ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон омадааст, ки «нисбат ба гумонбаршуда, айбдоршаванда ё судшаванда дар содир намудани ҷинояти вазнин ё махсусан вазнин ҷорӣ пешгирии ба ҳабс гирифтани танҳо мутобиқи вазнинии ҷиноят татбиқ карда шуданаш мумкин аст».

Тибқи стандартҳои байналмилалӣ бошад, асосҳои ба ҳабс гирифтани ҳамчун ҷорӣ пешгирӣ эҳтимолияти ба суд ҳозир нашудан, эҳтимолияти содир намудани ҷинояти такрорӣ, эҳтимолияти даҳолат ба амалисозии адолати судӣ, инчунин ба ҳабс

гирифтан бо мақсади риояи тартиботи чамъиятӣ мебошанд. Яъне танҳо вазнинии ҷиноят барои ба ҳабс гирифтани кофӣ буда наметавонад.

Ба мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон доир ба вайрон шудани ҳуқуқҳои инсон ҳангоми дастгиркунӣ, гузаронидани таҳқиқ ва тафтишоти пешакӣ 94 муроҷиати шаҳрвандон ворид гардидааст.

Аз ҷумла, шаҳрванди Россия Анисеенко А. ба Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон муроҷиат намуда, дар бораи вайрон шудани ҳуқуқҳои ҳангоми азназаргузаронии бағочи дастӣ дар фурудгоҳи шаҳри Кӯлоб хабар додааст.

Дар натиҷаи санҷиш маълум шуд, ки ҳангоми азназаргузаронӣ дар бағочи дастии шаҳрванд ду кӯзаи мисини тибқи ҳулосаи Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон арзиши таърихӣ фарҳангӣ дошта ёфта шудааст. Кӯзаҳо дар яке аз дӯконҳои шаҳри Душанбе харидорӣ шудаанд.

Дар натиҷа шаҳрванд Анисеенко А. дар бинои фурудгоҳ 3 рӯз нигоҳ дошта шуда, талаби ӯ дар бораи таъмин намудани адвокат қонун қарда нашудааст. Танҳо баъди муайян шудани натиҷаи экспертиза протоколи дастгиркунӣ тартиб дода, нисбати ӯ бо аломатҳои ҷинояти бо моддаи 32 қ. 3 ва 289 қ. 4 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинигардида (контрабанда) парвандаи ҷиноятӣ оғоз қарда шудааст.

Муроҷиати мазкур барои барқарорсозии ҳуқуқҳои шаҳрванд ба Прокуратураи генералӣ ирсол қарда шуд. Дар натиҷа парвандаи ҷиноятӣ нисбати Анисеенко А. дар истехсолот ба сабаби дар кирдори вай мавҷуд набудани аломатҳои ҷиноят қатъ қарда шуд.

Вобаста ба ҳолатҳои қайдшуда тавсияҳои зерин пешниҳод қарда мешаванд:

- дар қонуни муроғиавии ҷиноятӣ ба таври дақиқ муайян намудани «лаҳзаи воқеии дастгиршавӣ»;
- ба қонуни муроғиавии ҷиноятӣ дохил намудани меъёри ӯҳдадоркунанда, ки тибқи он қарорҳои мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ки шахсро дастгир мекунад, ӯҳдадор қарда шавад, ки шахси дастгиршударо оид ба асосҳои дастгиршавӣ, ҳуқуқ ба ҳимоя бо хоҳиши ӯ, аз ҷумла ҳуқуқ ба ёрии ҳуқуқии ройгон, ҳуқуқи ба суд шикоят намудани дастгиршуда, ҳуқуқи риоя қардани хомӯшӣ (ба муқобили худ шохидӣ надодан) хабардор намояд;
- ба қонуни муроғиавии ҷиноятӣ ворид намудани тағйирот вобаста ба масъалаи ба ҳабс гирифтани натавонӣ мутобиқи вазнинии ҷиноят, инчунин ба назар гирифтани дигар асосҳои зарурӣ;
- дар Маркази таълимии судьяҳо, Маркази тақмили ихтисоси қарорҳои мақомоти прокуратура гузаронидани қарорҳои таълимӣ вобаста ба стандартҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқу озодӣ ва дахлнопазирии шахсӣ.

3.4. Озодӣ аз шиканча ва дигар қарорҳои муомила ва қарорҳои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф

Моддаи 18 Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон шиканча, қарор ва муомили ғайриинсониро манъ намудааст. Тибқи Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ, инчунин Конвенсияи зидди шиканча ва дигар қарорҳои муомила ва қарорҳои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиқкунандаи шаъну шараф ҳеч қас

набояд тахти азият, муомила ва чазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шарафи ӯ қарор дода шавад.

Тибқи моддаи 1 Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муомила ва чазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шараф (Тоҷикистон онро соли 1995 ба тасвиб расонидааст) шиканча – ин қасдан ба ягон кас расонидани азоби ҷисмонӣ ё маънавӣ бо мақсади аз ӯ ё шахси сеюм гирифтани маълумот, маҷбур сохтан, чазо додан барои амалҳои содирнамудаи ӯ ё шахси сеюм, тарсонидани ӯ ё шахси сеюм мебошад, дар сурате ки ин дарду азоб аз ҷониби шахси мансабдори давлатӣ ё шахси дигари расмӣ ва ё бо розигӣ ё огоҳонии онҳо расонида шуда бошад. Ҳеч гуна ҳолати истисноӣ, хоҳ ҳолати ҷанг ё таҳдиди ҷанг, ноустувории дохилии сиёсӣ ё ҳама гуна ҳолати дигари ғавқуллода наметавонад шиканчаро асоснок кунад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун иштирокчии Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ ва Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муомила ва чазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф барои пешгирӣ намудани шиканча як қатор чораҳо андешидааст.

Ба тасвиб расонидани шартномаҳои асосии байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон, таъсис додани Комиссияи назди Ҳукумат оид ба иҷрои ўҳдадорихои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон, аз тобеияти Вазорати корҳои дохилӣ ба тобеияти Вазорати адлия гузаронидани муассисаҳои ислоҳӣ, дар қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ ворид намудани тағйиротҳо оид ба безътибории нишондодҳое, ки бо роҳи зӯрӣ ва азобу шиканча ба даст оварда шудаанд, баамалбарории ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ, ки дар доираи он Кодекси нави мурофиавии ҷиноятӣ қабул карда, масъалаи додани иҷозати ба ҳабс гирифтани аз прокуратура ба суд дода шудааст, аз қабилӣ ин чораҳост.

Соли 2010 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи давлатии иштирокчиёни мурофиавии судии ҷиноятӣ» қабул карда шуд, ки асосҳои ҳуқуқии ҳимояи давлатии иштирокчиёни мурофиавии судии ҷиноятӣ, чораҳои амниятӣ, дастгирии иҷтимоии онҳоро танзим менамояд. Қабули қонуни мазкур барои ташкили низоми (институти) ҳимояи шохидон, аз ҷумла ҷабрдидагони шиканча замина фароҳам меорад.

Тибқи қонунгузори амалкунандаи мурофиавии ҷиноятӣ «ҳеч яке аз иштирокчиёни мурофиавии ҷиноятӣ наметавонад тахти зӯрварӣ, шиканча ва дигар муносибати бераҳмона ё пасткунандаи шаъну шарафи инсонӣ қарор гирад». Кафолати таъмини ин принципи адолати судии ҷиноятӣ меъёри дар моддаи 88 Кодекси мурофиавии ҷиноятӣ муқарраршуда мебошад, ки тибқи он далелҳое, ки дар ҷараёни таҳқиқ ва тафтишоти пешакӣ бо роҳи зӯрӣ, таҳдид, азобу шиканча, муомилаи бераҳмона ё усулҳои дигари ғайриқонунӣ ба даст оварда шудаанд, безътибор дониста шуда, барои айбдоркунии шахс асос шуда наметавонанд.

Инчунин қонун нисбати шахсони дар амалҳои тафтишотӣ ширкаткунанда истифода бурдани зӯрварӣ, таҳдид ва дигар чораҳои ғайриқонуниро манъ кардааст.

Таҳлилу муроҷиатҳои шахрвандон ба Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон аз он шаҳодат медиҳанд, ки дар баъзе ҳолатҳо аз ҷониби кормандони мақомоти тафтишотӣ истифода бурдани шиканча ва дигар муомилаи ғайриинсонӣ,

гайриқонунӣ боздошт намудан, инчунин бо ҳимоя таъмин накарданҳо ба назар мерасанд.

Номукаммалии қонунгузорию қиноятӣ, аз ҷумла набудани моддаи алоҳида оид ба шиканча дар Кодекси қиноятӣ имкон намедихад, ки омори зарурӣ дар ин самт ҷамъ оварда шавад.

Дар эзоҳи моддаи 117 Кодекси қиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон мафҳуми шиканча ифода шудааст, ки он ба мафҳуми дар моддаи 1 Конвенсияи зидди шиканча пешбинишуда мувофиқат намекунад. Дар эзоҳи мазкур унсури муҳими таркиби ин қиноят, яъне шахси мансабдор муайян карда нашудааст.

Дар сурати содир шудани қиноят аз тарафи шахсони мансабдор онҳо бо моддаҳои 314-317, 322-323, 345, 348-349, 354, 356-360 ба ҷавобгарӣ кашида мешаванд. Тибқи маълумоти Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2007-2009 барои сӯистиғода аз ваколатҳои мансабӣ 174 нафар кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба ҷавобгарии қиноятӣ ва 709 нафар ба ҷавобгарии интизомӣ кашида шуданд.

Аммо ин имконият намедихад, ки микёси воқеии содиршавии шиканча муқаррар карда шавад, чунки мувофиқи ин моддаҳо ҳама гуна шахси воқеӣ низ метавонад ба ҷавобгарӣ кашида шавад.

Ба ғайр аз ин Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Протоколи факултативии Конвенсияи зидди шиканча ҳамроҳ нашудааст. Ҳамроҳшавӣ ба ин протокол имкон медиҳад, ки барои пешгирии шиканча чораҳои дахлдор андешида шаванд.

Дар давраи фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон 14 мурочиати шаҳрвандон ворид гардид, ки дар онҳо нисбати шаҳрвандон ё наздиконашон истифода шудани шиканча иброз шудааст.

Бо мақсади пешгирии вайронкунии ҳуқуқи инсон дар самти озодӣ аз шиканча ва дигар намуди муносибати бераҳмона чунин тавсияҳоро пешниҳод менамоем:

- ба Кодекси қиноятӣ оид ба шиканча моддаи алоҳида дохил карда шавад;
- Протоколи факултативии дуҷуми Конвенсияи зидди шиканча ба тасвиб расонида шавад;
- ба мақомоте, ки бо дастгиркунии шахс саруқор доранд, тавсия дода шавад, ки баъди дастгиркунии барои муайян намудани изи шиканчаи бадани дастгиршудагон ташҳиси тиббии онҳоро гузаронанд;
- шахсе, ки нисбати ӯ доир ба татбиқи шиканча тафтишот бурда мешавад, аз иҷрои вазифаҳои хизматӣ дур карда шавад;
- якҷоя бо кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, муассисаҳои иҷрои ҷазои қиноятӣ барои пешгирии ҳодисаҳои шиканча ва дигар намудҳои муносибати бераҳмона семинару мизҳои мудаввар гузаронида шаванд.

3.5. Ҳуқуқ ба озодии ибрази ақида ва воситаҳои ахбори омма

Моддаи 30 Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳар кас озодии суҳан, нашр, ҳуқуқи истифодаи воситаҳои ахборро кафолат додааст. Таблиғоту ташвиқоте, ки ҳиссиёти бадбинӣ ва хусумати иҷтимоӣ, наҷодӣ, миллӣ, динӣ ва забониро бармеангезад, манъ аст. Сензураи давлатӣ ва таъқиб барои танқид манъ аст.

Ҳар як инсон ба изҳори озодонаи ақидааш ҳақ дорад, ки ин ҳуқуқ озодии ҷустуҷӯ кардан, ба даст овардан ва ошкор намудани ҳама гуна маълумот ва идеяҳоро, сарфи назар аз марзҳо, ба таври шифохӣ, хаттӣ, чопӣ ё дар шаклҳои бадеӣ ва дигар воситаҳои хабарӣ бо интихоби худ дар бар мегирад.

Ҳар шахс дар Тоҷикистон метавонад нуқтаи назари худро озодона баён намояд. Озодии суҳан нишонаи муҳими ҷомеаи демократист. Ҳуқуқ ба озодии ибрази ақида дар як қатор санадҳои байналмилалӣ пешбинӣ шудаанд, аз қабилӣ Эълумияи умумичаҳонии ҳуқуқи башар (моддаҳои 18 ва 19), Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ (моддаҳои 18 ва 19), ки Ҷумҳурии Тоҷикистон онро соли 1998 ба тасвиб расонидааст.

Яке аз унсурҳои асосии озодии ақида ва баёни он дастрас будани маълумот ва ахборот мебошад.

Дар соли 1948 Созмони Милали Муттаҳид Эълумияи умумичаҳонии ҳуқуқи инсонро қабул кард ва бо ҳамин эҳтиромро нисбат ба ҳуқуқҳои асосии инсон дар ҳар як мамлакате, ки саъй мекунад қисми ҷудонопазири ҷомеаи байналмилалӣ бошад, ҳамчун шарт зарурӣ устувор гардонид. Моддаи 19 Эълумия ба озодии ақида ва баёни озодонаи он кафолат додааст, ки он беамониат нигоҳ доштани ақидаи худ, озодона бо ҳар восита ва сарфи назар аз сарҳадоти давлатӣ ҷустуҷӯ, дастрасу интишор намудани маълумоту ғояҳоро дар бар мегирад.

Баамалбарории ин ҳуқуқҳоро дар кишвар, дар баробари Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи иттилоот», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилоот ва дигар воситаҳои ахбори омма», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъбу нашр» ва дигар қонунҳои соҳавӣ кафолат медиҳанд.

Дар рейтингҳои ҳарсолаи озодии матбуоти ташкилоти байналмилалӣ «Рӯзноманигорон бидуни марз» Ҷумҳурии Тоҷикистон дар байни 173 кишвари ҷаҳон ҷойи 106-умро ишғол менамояд.

Ҳоло дар Тоҷикистон 268 рӯзномаи ба қайд гирифташуда нашр мешавад, ки аз онҳо 56-тоаш давлатӣ, 136-тоаш хусусӣ, 36-тоаш ҷамъиятӣ ва 39-тоаш соҳавӣ мебошанд.

Ҳамчунин 136 маҷаллаи ба қайд гирифташуда ҷоп мешавад, ки аз онҳо 12-тоаш давлатӣ, 49-тоаш хусусӣ, 23-тоаш ҷамъиятӣ ва 52-тоаш соҳавӣ аст.

Инчунин дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 8 Агентии иттилоотӣ ба қайд гирифта шудааст, ки аз онҳо яке давлатӣ (АМИТ «Ховар») ва 7-тои дигар хусусист.

Дар ҷумҳурӣ 44 ташкилоти телевизиониву радиои амал мекунанд. Аз ҷумла 16 телевизион ва радиои давлатӣ ва 28 телевизион ва радиои ғайридавлатӣ.

Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи воқуниши шахсони мансабдор ба маводҳои танқидӣ ва таҳлилии воситаҳои ахбори омма» аз 7 феввали соли 2009 ба имзо расид, ки тибқи он бо мақсади баланд бардоштани нақши воситаҳои ахбори омма дар ҳаёти ҷамъиятию сиёсӣ ва иқтисодию иҷтимоии ҷомеа роҳбарони вазорату идораҳо, ташкилоту муассисаҳо, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ вазифадор карда шудаанд, ки фаъолияти воситаҳои ахбори оммаро оид ба инъикоси ҷараёни дигаргунсозҳои иҷтимоию иқтисодӣ дар мамлакат дастгирӣ намоянд.

Аммо дар соҳаи муносибатҳои иттилоотӣ дар баъзе мавридҳо иҷро нагардидан ё номатлуб иҷро гардидани меъёрҳои қонунҳо ба мушоҳида мерасанд. Баъзе шахсони мансабдори давлатӣ сабабҳои гуногунро баҳона карда, ба рӯзноманигорон пешниҳод намудани иттилоотро рад мекунанд. Баъзе роҳбарони мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ аз журналистон талаб доранд, ки иҷозати мақомоти болоӣ ё шахсони мансабдори болоиро пешниҳод намоянд.

Мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳолатҳои ба суд даъво пешниҳод намудани мақомоти давлатӣ ва шахсони мансабдори давлатӣ нисбати воситаҳои ахбори мустақил ба назар мерасанд, ки асосан хусусияти шаҳрвандӣ доранд, яъне оиди рӯёнидани товони зарар барои овоза кардани маълумоте, ки таҳқир ё тӯҳмат мебошад.

Дар давраи аз моҳи октябри соли 2009 то моҳи майи соли 2010 нисбати рӯзномаю маҷаллаҳои ҷумҳурӣ, аз ҷумла «Азия-плюс», «Крим-инфо», «Миллат», «Озодагон», «Пайкон», «Суғд» ва «Фараж» даъвои судӣ ба қайд гирифта шудааст.

Намояндагони воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон на танҳо проблемаҳои вобаста ба иттилооти расмӣ, инчунин масъалаҳои вобаста ба додани литсензияҳо ба ширкатҳои телевизионӣ ва радиоиро низ ибраз менамоянд.

Стандартҳои байналмилалӣ муқаррар менамоянд, ки пардохти маблағи ахборот ва маълумоте, ки дар мақомоти давлатӣ қарор доранд, бояд қимати зиёд надошта бошанд, то ки дастрас намудани онҳо мушкилӣ пеш наорад. Ба ғайр аз ин, андозаи маблағи хароҷот ё хизматрасонӣ барои ҳамаи мақомоти давлатӣ бояд ягона ва минималӣ буда, ҳолати иҷтимоии шаҳрвандон ба инобат гирифта шавад.

Санадҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тасвиб расида бошанд ҳам, наشري пурра ва ташвиқи онҳо дар байни омма ба пуррагӣ таъмин нагардидааст. Қисме аз кишрҳои ҷомеа дар бораи санадҳои байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон, маълумот надоранд.

Аз натиҷаи таҳлилҳои дар ин самт гузаронидашуда ва баррасии мурочиатҳо Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон пешниҳод менамояд, ки қонунгузори амалкунанда дар самти ҳуқуқ ба озодии ибрази ақида, воситаҳои ахбори омма, дастрасӣ ба иттилоот таҷдиди назар карда шавад.

3.6. Ҳуқуқ ба муттаҳидшавӣ дар ҳизбҳои сиёсӣ ва дигар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ

Дар моддаи 28 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон омадааст: «Шаҳрвандон ҳуқуқи муттаҳид шудан доранд. Шаҳрванд ҳақ дорад дар ташкили ҳизбҳои сиёсӣ, аз ҷумла ҳизбҳои характери демократӣ, динӣ ва атеистӣ дошта, иттифоқҳои касаба ва дигар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ иштирок намоянд, ихтиёран ба онҳо дохил ва аз онҳо хориҷ гардад. Ҳизбҳои сиёсӣ дар асоси гуногунандешии сиёсӣ барои ташаккул ва ифодаи иродаи халқ мусоидат мекунанд ва дар ҳаёти сиёсӣ иштирок менамоянд. Сохтор ва фаъолияти онҳо бояд ба меъёрҳои демократӣ мувофиқ бошанд».

Ҳуқуқ ба муттаҳидшавиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ», «Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ», «Дар бораи иттифоқҳои касаба ва кафолатҳои фаъолияти онҳо» ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба танзим медароранд.

Баамалбарории ин ҳуқуқ, яъне ба таври озод муттаҳид шуда, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, иттифоқҳои касаба, ҳизбҳои сиёсӣ таъсис додан, ихтиёран ба онҳо дохил шудан ё хориҷ шудани шахрвандонро дар назар дорад.

Ҳуқуқ ба муттаҳидшавӣ яке аз асосҳои муҳими ҷомеаи демократӣ мебошад, ки он бо як қатор санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, аз қабилӣ Ҷамъияти умумиҷаҳонии ҳуқуқи башар, Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ ва дигар созишномаҳо эътироф шудааст.

Таърихи ташаккул ва тақомули ҷомеаи шахрвандӣ ва ниҳодҳои он дар Тоҷикистон бо давраи навини кишварамон робитаи ногусастанӣ дорад. Маҳз дар натиҷа ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ ва соҳибхитиёрии миллӣ густариши бештари озодиҳои демократӣ ва ба арсаи вучуд қадам гузоштани аввалин ниҳоду сохторҳои ҷомеаи шахрвандӣ имконпазир гашт. Ташкилотҳои ғайридавлатии Тоҷикистон қисми муҳим ва ҷудонопазири равандҳои демократии кишвар, эъмори ҷомеаи шахрвандӣ ва мусоидаткунандаи ҳалли масъалаҳои иқтисодиву иҷтимоӣ ва сиёсӣ гаштанд.

Моддаи 17 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ» пешбинӣ намудааст, ки шахрвандоне, ки ба синни 18 расидаанд, муассис, аъзо ва иштирокчиҳои иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ шуда метавонанд.

Ҳоло дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 2319 иттиҳодияи ҷамъиятӣ амал мекунад, ки ҳамашон аз қайди давлатӣ гузаштаанд.

Барои ташаккул ва камолоти ташкилотҳои ғайридавлатӣ Барномаи миллии инкишоф ва Одобномаи ташкилотҳои ғайридавлатӣ дар нахустин Форуми миллии ташкилотҳои ғайридавлатӣ қабул ва Ассотсиатсияи миллии ташкилотҳои ғайридавлатӣ таъсис дода шудааст.

Тоҷикистонро низоми бисёрҳизбӣ хос мебошад. Айни замон дар ҷумҳурӣ 8 ҳизби сиёсӣ, аз ҷумла Ҳизби Халқии Демократӣ, Ҳизби Коммунистӣ, Ҳизби Сотсиалистӣ, Ҳизби Демократӣ, Ҳизби наҳзати исломӣ, Ҳизби Сотсиал-демократӣ, Ҳизби ислоҳоти иқтисодӣ ва Ҳизби аграрӣ фаъолият менамоянд.

Ҳар як инсон ба озодии пайвастан бо дигарон, аз ҷумла ба таъсис додани иттифоқҳои касаба ва шомил шудан ба онҳо ҳақ дорад. Истифода аз ҳуқуқи мазкур таҳти ҳеч гуна маҳдудият қарор дода намешавад, бидуни маҳдудиятҳо, ки қонунгузорӣ дар ҷомеаи демократӣ барои манфиатҳои амнияти миллӣ, тартиботи ҷамъиятӣ, ҳифзи саломатӣ ва ахлоқӣ пешбинӣ менамояд.

Механизми иҷрои муносибатҳои зикргардида бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттифоқҳои касаба, ҳуқуқ ва кафолатҳои фаъолияти онҳо» танзим шудааст. Мутобиқи моддаи 1 Қонуни мазкур иттифоқҳои касабаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкилотҳои ҷамъиятии ихтиёрӣ мебошанд, ки меҳнаткашонро аз лиҳози манфиатҳои умумиашон ҳам дар соҳаҳои фаъолияти истеҳсолӣ ва ҳам ғайриистеҳсолӣ барои ҳифзи ҳуқуқҳои меҳнатӣ, иҷтимоию иқтисодӣ ва дигар ҳуқуқи манфиатҳои аъзошон муттаҳид менамоянд.

Ҳоло дар ҷумҳурӣ зиёда аз даҳ иттифоқи касабаи ҷумҳуриявӣ амал мекунад.

Қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳолатҳои муқарраршуда дар амалӣ гардонидани ҳуқуқ ба муттаҳид шудан ба баъзе аз қарорҳои давлатӣ маҳдудиятҳоро барои таъмини қонуният ва амнияти ҷомеа пешбинӣ намудааст. Дар қонунҳои конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии

Тоҷикистон», «Дар бораи мақомоти прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» баъзе маҳдудиятҳо пешбинӣ шудаанд. Аз ҷумла, дар қисми 3 моддаи 4 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хизбҳои сиёсӣ» омадааст, ки дар мақомоти бехатарии давлатӣ, корҳои дохилӣ, прокуратура, гумрук, мақомоти андоз, адлия, судҳо ва Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, дигар қўшунҳо ва воҳидҳои ҳарбӣ, инчунин мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мактабҳои миёна ва олий таъсис додан ва фаъолият кардани ташкилоти хизбҳои сиёсӣ мумкин нест. Тибқи моддаи 5 Қонуни мазкур бошад, судяҳо, прокурорҳо, хизматчиёни ҳарбӣ, коркунони мақомоти корҳои дохилӣ, амният, гумрук ва адлия, инчунин шаҳрвандони хориҷӣ ва ашхоси бешаҳрванд аз ҷиҳати хизми сиёсӣ шуда наметавонанд.

Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тасмим гирифтааст, ки ҳамкориҳои худро дар самти мазкур бо мақомоти ташкилотҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ тақвият диҳад.

3.7. Ҳуқуқ ба меҳнат ва шароити одилонаю мусоиди меҳнат

Масъалаҳои танзими бозори меҳнат ва шугли аҳоли ҳамчун ҷузъҳои асосии барномаи зиддибӯҳронии Ҳукумати мамлакат тадриҷан ҳаллу фасл шуда истодаанд. Соли 2009 дар соҳаҳои гуногуни иқтисодии кишвар беш аз 185 ҳазор ҷойи кор таъсис дода шуд, ки ин, албатта, иқдоми назаррас мебошад. Соли 2010 ҳам фаъолият дар ин самт идома ёфта, зиёда аз 130 ҳазор ҷойи нави кор таъсис дода шуд.

Ҳуқуқ ба меҳнатро Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунгузориҳои миллий, як қатор санадҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон, аз ҷумла Эълומияи умумичаҳонии ҳуқуқи башар, Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ ва дигар шартномаҳои байналмилалӣ қафолат додаанд.

Ин ҳуқуқ дар худ маҷмӯи ҳуқуқу озодиҳо, аз ҷумла ҳуқуқ ба озолии меҳнат, ҳуқуқ ба озолии интихоби касб, ҳуқуқ ба ҳимоя аз бекорӣ, ҳуқуқ ба корпартоӣ ва дигарҳоро дар бар мегирад. Ҳар шахс дар интихоби касб ва ҷойи кор аз рӯи қобилияти худ озод мебошад. Дар ҳалли ин масъала набояд маҷбуркунӣ ҷой дошта бошад. Ҳама гуна маҳдудсозӣ дар муносибатҳои меҳнатӣ манъ аст, яъне ба ҳама гуна фарқиятгзорӣ, иҷозат надодан ва ё қабул накардан ба кор аз рӯи нишонаҳои мансубияти миллий, нажодӣ, чинсият, синну сол, дин, ақидаи сиёсӣ, маҳалли таваллуд, баромади иҷтимоӣ, ки баробарии имкониятро дар соҳаи меҳнат ҳалалдор мекунад, роҳ дода намешавад.

Ба ҳар кас дар баробари ҳуқуқ ба меҳнат, ҳуқуқ ба шароити одилонаю мусоиди меҳнат қафолат дода мешавад. Муҳайё кардани чунин шароит вазифаи корфармо мебошад. Истилоҳи шароити одилонаи кор ва мусоиди меҳнат чунин маъно дорад, ки шароити меҳнат бояд ба талаботи бехатарӣ ва санитарияи гигиенӣ ҷавобгӯ бошад, музди меҳнат бе ягон таъйин ва на камтар аз андозаи минималии муқарраркардаи қонунгузорӣ пардохта шавад, барои ҳар кас имконияти баробари ишғол кардани вазифаи баландтар таъмин гардад.

Дар чор моҳи соли 2009 – 10 мурочиат ва дар соли 2010 – 12 мурочиат ба мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар бораи ҳуқуқ ба меҳнат ва шароити одилонаю мусоиди меҳнат ворид гардида, мавриди баррасӣ қарор дода шудааст.

Маълумотҳо ба он далолат мекунанд, ки яке аз мушкилоти дар ин самт мавҷуда ғайриқонунӣ аз қор озод қардан аст. Барқарор қардан ба қор, пардохти музди меҳнат барои давраи маҷбуран ба қор набаромадан тавассути суд амалӣ мегардад. Маълумоти оморӣ дар бораи баҳсҳои меҳнатӣ, ки аз ҷониби судҳои ҷумҳурӣ баррасӣ гардидаанд, чунинанд:

№	Намуди даъво	Солҳо ва шумораи парвандаҳои шаҳрвандии баррасишуда					
		2005	2006	2007	2008	2009	Нимсолаи якуми соли 2010
1.	Дар бораи барқарор қардан ба қор	90	81	119	134	139	93
2.	Дар бораи пардохти музди меҳнат	315	450	415	197	33	40

Масъалаи баҳсталаб бештар дар қорхонаҳои ба миён меоянд, ки музди меҳнатро пурра пардохт нақардаанд ё муфлис гардидаанд. Вақте шаҳрвандон баъди қабули қарори суд оид ба иҷрои ҳалномаи суд мурочиат менамоянд, маблағи зарурӣ дар қорхонаҳои муфлисшуда барои пардохти музди меҳнат пайдо намегардад, зеро маблағ аз амволи чунин қорхонаҳо дар навбати аввал барои пардохти дигар қарзҳои ситонида шудааст.

Меҳнати маҷбуриӣ яке аз проблемаи ҷиддии иҷтимоӣ маҳсуб меёбад. Камбизоатӣ, бекорӣ, муҳочирати меҳнатӣ боиси он мегарданд, ки қисми зиёди аҳолии қобили меҳнат дар бозори меҳнат ба қувваи қорӣ арзон мубаддал мегарданд. Хусусан истифодаи меҳнати маҷбурии қўдақон, қалб намудани онҳо ба гадоӣ ташвишовар аст. Барои барҳам додани меҳнати маҷбуриӣ пешниҳод қарда мешавад, ки қавобгарӣ барои истисмори меҳнатӣ пурзӯр қарда шавад.

Назорати давлатӣ оид ба риояи қонунгузории меҳнат ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар ин самт ба Ҳадамоти давлатии назорат дар соҳаи меҳнат, шуғл ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли гузошта шудааст. Бо мақсади таъмини ҳамаҷонибаи риояи қонунгузории меҳнат пешниҳод қарда мешавад, ки нақши ин мақомот баланд бардошта шавад.

3.8. Ҳуқуқ ба таҳсил

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳар шахс ҳуқуқи таҳсил қарданро қаролат додааст. Ҳуқуқ ба таҳсил яке аз ҳуқуқҳои муҳими иҷтимоии инсон буда, барои рушди шахсият ва қомеа замина муҳайё месозад.

Тибқи Эълонияи умумиҷаҳонии ҳуқуқи башар ҳар як инсон ҳуқуқи таҳсил қардан дошта, таҳсили ибтидоӣ ва миёна роӣгон, таҳсили ибтидоӣ қатмӣ, таълими техникӣ ва қасбӣ дастраси ҳамагон ва таҳсилоти оӣ бояд мувофиқи қобилияти ҳар қас ба ҳама як хел дастрас бошад. Таълим бояд ба рушди ҳамаҷонибаи шахсияти инсон, бештар эҳтиром доштани ҳуқуқи озодиҳои инсон, ба ҳусни тафохум, таҳкими дӯстии байни миллатҳо, гурӯҳҳои наҷодӣ ва мазҳабӣ ва ҳамчунин ба вусъати фаъолияти СММ дар роҳи ҳифзи сулҳ мусоидат намояд. Волидайн дар бобати интихоби навъи таълим барои фарзандони хурдсол ҳаққи бартарият доранд.

Мутобиқи Паймони байналмилалӣ доир ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ давлатҳои ширкаткунандаи ҳамин Паймон ҳуқуқи ҳар як инсонро ба таҳсил эътироф мекунанд.

Дар ин самт Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор барномаҳоро қабул ва амалӣ менамояд, ки тибқи инҳо низоми маорифи ҷумҳурӣ такмил ёфта, стандартҳои давлатии таҳсил ба меъёрҳои байналмилалӣ мутобиқ гардонида мешаванд.

Аз ҷумлаи чунин барномаҳо «Системаи давлатии таҳсил дар соҳаи ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» давраи солҳои 2001-2010-ро фаро мегирад. Барномаи мазкур ҷиҳати иҷрои Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 декабри соли 1999 бо назардошти талаботи санадҳои байналмилалӣ ва миллӣ таҳия ва аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда, ба демократикунонии ҳаёти ҷамъиятӣ-сиёсӣ, инкишоф ва таҳкими иттилоотонии ҷомеа, баланд бардоштани сатҳи маданияти ҳуқуқии аҳоли, фаҳмиши ягонагии ҳуқуқу вазифаҳо равона карда шудааст.

Бо мақсади таҳкими низоми мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ ва рушди минбаъдаи соҳаи маорифи Тоҷикистон аз моҳи сентябри соли 2014 низоми нави таҳсил ҷорӣ карда мешавад. Ба хоҳири мусоидат ба соҳаи маориф ва баланд бардоштани сатҳи тафаккури техникӣ бо ибтиқори Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон соли 2010 Соли маориф ва фарҳанги техникӣ эълон карда шуд. Ҷиҳати муҳайё намудани шароит барои хатми мактаби таҳсилоти умумии миёна аз ҷониби духтарон дар қонунгузорӣ тағйирот ворид карда шуда, синни никоҳӣ 1 сол баланд ва аз 1 январи соли 2011 дар қаламрави Тоҷикистон синни 18 муқаррар карда шуд.

Новобаста ба ин дар соҳаи маорифи Тоҷикистон баъзе камбудиву норасоӣҳо низ ба назар мерасанд.

Тибқи маълумотҳо баъди хатми синфи 9 ҷорӣ духтарон ба мактаб намераванд. Дар натиҷа кӯдакони зиёде таваллуд мешаванд, ки модарони онҳо таҳсилоти миёнаи пурра надоранд. Бар замми ин 90 фоизи кӯдакон бо таҳсилоти томактабӣ фаро гирифта нашудаанд. Ин ҳолат имконияти онҳоро дар инкишоф ва иштирок дар ҷараёни таълим маҳдуд месозад.

Қонунгузорӣ ба зиммаи падару модар ва ё шахсони ивазкунандаи онҳо ҷиҳати гирифтани таҳсилоти умумии асосии фарзандон як қатор ўҳдадорихоро гузоштааст. Онҳо ўҳдадоранд барои сихати рӯҳиву ҷисмонии кӯдак ва ба мактаб омода намудани ў шароити зарурӣ фароҳам оварда, барои таҳсили муваффақона дар муассисаҳои таълимӣ мусоидат намоянд. Ашхосе, ки садди роҳи таълимгирии фарзандон мешаванд, ба ҷавобгариҳои пешбиниамудаи қонунгузорӣ кашида мешаванд.

Бо таҳсил фаро гирифта нашудани кӯдак дар оянда имкониятҳои истифода карданро аз дигар ҳуқуқҳои инсон барои ў маҳдуд месозад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои охир теъдоди кӯдакони ба таҳсилоти махсус эҳтиёҷманд афзоиш ёфтааст. Ҳоло дар соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон 7 муассисаи томактабӣ, ки барои кӯдакони синни томактабии имкониятҳояшон маҳдуд пешбинӣ шудаанд, фаъолият мекунанд.

Миқдори мактаб-интернатҳо дар ҷумҳурӣ 82-то, аз ҷумла мактаб-интернати иҷтимоии намуди гуногун 18-то, мактаб-интернат барои кӯдакони имкониятҳояшон

махдуд 13-то ва мактаб-интернати табобатӣ барои кӯдакони гирифтори касалиҳои сил 5-то мебошад.

Дар муассисаҳои таълимии мазкур 8971 нафар (2462 нафар духтарон), аз ҷумла 1898 нафар кӯдаки дорои имкониятҳои маҳдуд таълиму тарбия мегирад.

Дар шаҳрҳои Хоруғ, Кӯлоб ва ноҳияҳои Ҳисору Восеъ 4 адад маркази рӯзона барои кӯдакони имкониятҳояшон маҳдуд аз ҳисоби бучети давлатӣ фаъолият мекунад.

Имрӯз дар ҷумҳурӣ барои кор бо кӯдакони имкониятҳояшон маҳдуд мутахассисон намерасанд. Аини ҳол дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ факултаи дефектология фаъолият намояд ҳам, теъдоди хоҳишмандон ба он нокифоя аст.

Таҳсил дар соҳаи ҳуқуқи инсон чӯзӣ таркибии ҳифз ва пешрафти ҳуқуқи инсон ба шумор меравад. Таҳлилҳо дар ин самт нишон медиҳанд, ки сифати таҳсил дар соҳаи ҳуқуқи инсон бояд баланд бардошта шавад.

Аз ин лиҳоз пешниҳод мешавад, ки:

- **системаи мукаммали таҳсил дар соҳаи ҳуқуқи инсон ташкил карда шавад;**
- **ба таҳсил дар соҳаи ҳуқуқи инсон афзалият дода шавад;**
- **Барномаи нави таълимӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон таҳия карда шавад;**
- **нақши Вазорати маориф дар ташкил ва амалӣ намудани таҳсил дар соҳаи ҳуқуқи инсон баланд бардошта шавад;**
- **фаъолияти мақомотҳои давлатӣ дар самти ҳуқуқ ба таҳсил дар соҳаи ҳуқуқи инсон ҳамоханг сохта шавад.**

3.9. Ҳуқуқ ба моликият ва манзил

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаҳои 32, 36) ҳуқуқи ҳар касро ба моликият ва манзил кафолат додааст.

Ҳуқуқҳои мазкур дар санадҳои байналмилалӣ аз қабиле Эълумияи умумичаҳонии ҳуқуқи башар, Паймони байналмилалӣ доир ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ танзим шуда, дар Кодекси манзили Тоҷикистон, Кодекси граждании Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сохтмони манзили шахсӣ» мушаххас гардидаанд. Тибқи ин санадҳо таъминоти одамон ба манзил чун унсури табиӣ ва ҳатмӣ эътироф шудааст.

Ҳуқуқ ба манзил бо роҳи сохтмони манзили давлатӣ, ҷамъиятӣ, кооперативӣ ва хусусӣ таъмин карда мешавад. Манзили истиқоматӣ манзили алоҳида мебошад, ки барои зиндагии доимӣ мувофиқ буда, дар он талабот ва қоидаҳои техникаю санитарӣ риоя шудаанд. Миқдори хонаҳои истиқоматии шаҳрвандон маҳдуд карда намешавад. Манзили истиқоматӣ, яъне хонаҳое, ки шаҳрвандон месозанд, бояд дар қитъаи замин, ки мутобиқи лоиҳаи мақомоти маъмуриву шаҳрсозӣ, ки барои сохтмони ҳавлиҳо мураттаб шуда, ба меъёрҳои зидди сӯхтору беҳдошти табиат ва меъмурии шаҳрсозӣ мувофиқ карда шудааст, сохта шаванд.

Дар баробари он ки Ҷумҳурии Тоҷикистон бисёр созишномаҳои байналмилалиро вобаста ба ҳуқуқи инсон эътироф ва қонунгузорию ҷумҳуриро бо талаботи санадҳои байналмилалӣ мувофиқ кардааст, дар амалишавии ин санадҳо камбудию норасоӣҳо ба ҷашм мерасанд.

Тахлили мурочиатҳои ба мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ворида нишон медиҳад, ки ҳангоми вайрон кардан ва ба эҳтиёҷоти ҷамъиятӣ гирифтани ҳавлиҳои шахрвандон ба онҳо ҷиҳати кӯчонидан маълумоти кофӣ ва ёри ҳуқуқӣ расонида намешавад. Дар баъзе ҳолатҳо шахрвандон аз кашолқори мақомоти судӣ зимни баррасии парвандаҳои шахрвандӣ аз рӯи баҳсҳои молумулқӣ шикоят мекунанд.

Зимни тахлили мурочиати шахрвандон вобаста ба ҳуқуқи манзил асосан ҳолатҳои зерин мушоҳида мешаванд:

- аъзои болиғи оила ҳангоми қарз гирифтани пул манзили истиқоматиашонро ба гарав мемонанд ва баъди баргардонида натавонистани қарз аз ягона манзили истиқоматӣ маҳрум мешаванд;
- собиқ қормандони қорҳонаю муассисаҳо, ки аз ҷониби қорҳона ба онҳо то солҳои 90-уми асри гузашта манзили истиқоматии хизматӣ ё ҷамъиятӣ ҷудо шуда буданд ва ҳоло ин қорҳонаҳо бо тамоми амвол ба молиқияти шахсӣ мубаддал гаштаанд, аз манзилҳо бароварда шуда истодаанд, вале онҳо дигар ҷои истиқомати доимӣ надоранд.

Маълумоти омӯрӣ дар бораи баррасии парвандаҳои шахрвандӣ аз рӯи баҳсҳои молумулқӣ дар судҳои ҷумҳурӣ ҷунин аст:

№	Намуди даъво	Солҳо ва шумораи парвандаҳои баррасигардида					Нимсолаи аввали соли 2010
		2005	2006	2007	2008	2009	
1.	Баҳсҳои молумулқӣ	221	279	435	373	491	311
Аз онҳо:							
2.	Дар бораи ҳуқуқи шахрвандон ба молиқият	125	212	288	264	363	212

Вобаста ба масъалаи мазкур пешниҳод карда мешавад, ки дар Кодекси нави манзил, инчунин қонунгузори ҷорӣ камбудиву норасоии зикршуда, хусусан ба гарав намондани манзили ягонаи истиқоматии шахрвандон ба инобат гирифта шаванд.

3.10. Ҳуқуқҳои занон, кӯдакон ва шахсони имконияташон маҳдуд

3.10.1. Ҳуқуқи занон

Қисми дуюми моддаи 17 Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар намудааст, ки мардон ва занон баробарҳуқуқанд.

Ҳуқуқҳои занон ва духтарон қисми таркибӣ ва ҷудонашавандаи ҳуқуқҳои башар ба шумор рафта, баробарӣ ва иштироки онҳоро дар ҳаёти сиёсӣ, шахрвандӣ, иқтисодӣ, ҷамъиятӣ ва фарҳангӣ дар ҳамаи зинаҳо таъмин ва барои барҳам додани ҳамаи шаклҳои ҳуқуқпаймолкунӣ аз рӯи ҷинс мусоидат менамояд.

Оид ба баробарҳуқуқии мардону занон, рафъ намудани ҳамаи шаклҳои таъбиз нисбат ба занон ва кӯмак кардан ба пешравии ҳуқуқи занон ҷандин санадҳои байналмилалӣ қабул шудаанд. Ҷумҳурии Тоҷикистон Конвенсия дар бораи рафъи ҳамаи шаклҳои таъбиз нисбат ба занонро ба тавсиб расонид, ки он дар раванди аз

байн бурдани табъизи занон ва барои ривочу равнаки ҳамачонибаи имкониятҳои занон ба манфиати ҷомеа шароит фароҳам меорад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба масъалаи мазкур аҳамияти хоса зоҳир карда мешавад. Барои таъмини воқеии баробархуқуқии занон Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999 «Дар бораи баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа», Барномаи давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмин намудани имкониятҳои баробари мардон ва занон барои солҳои 2001-2010» ва Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016 қабул гардиданд. Санадҳои мазкур таъмини иштироки ҷамоатонаи занонро дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва идораи давлат, боло бардоштани мақоми иҷтимоии зан ва солим гардонидани генофонди миллӣ, баланд бардоштани нақши занро пешбинӣ намуда, мақомоти ҳокимияти давлатиро вазифадор менамояд, ки намоёндагии занонро бо назардошти сатҳи касбӣ кордонияшон ба ҳаёти роҳбарикунандаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ, муассисаю ташкилотҳои давлатӣ таъмин намоянд.

Дар баробари он ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои гендерӣ ва зӯрварӣ дар оила санадҳои дахлдор қабул карда шудаанд, дар роҳи расидан ба баробархуқуқии воқеии мардон ва занон баъзе проблемаҳо низ мушоҳида мешаванд. Аз ҷумла, шумораи зиёди талоқ ва коҳиши бастанӣ акди никоҳ ба қайд гирифта шудааст. Агар дар соли 2009-ум 5841 талоқ ба қайд гирифта шуда бошад, соли 2010 шумораи он ба 6125-то адад расидааст. Шумораи акди никоҳ бошад, аз 101392-тои соли 2009 дар соли 2010 то ба 100440-то кам шудааст.

Яке аз қадамҳои устувор дар самти риояи ҳуқуқи занон ба имзо расидани Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи манъи ҷама гуна шакли табъизи занон хоҳад буд. Кори сусти пешгирикунандаи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дар бисёр мавридҳо пеши роҳи зӯрвариро дар оила, ки боиси оқибатҳои нангин мешаванд, гирифта наметавонад.

Қобили қайд аст, ки бо мақсади муқовимат кардан бар зӯрварӣ дар оила аз моҳи июли соли 2010 дар мақомоти корҳои дохилӣ мансаби нозирон оид ба муқовимат бар зӯрварӣ дар оила таъсис дода шуд.

Яке аз сабабҳои зӯрварӣ дар оила нисбати занон сатҳи нокифояи шуури ҳуқуқии занҳо мебошад. Аксаран занон барои ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои худ чораандешӣ намеkunанд, барои дастгирии онҳо хешовандон ва дигар шахсон муроҷиат мекунанд.

Бо мақсади ҳифзи ҳамачонибаи ҳуқуқи занон, аз ҷумла баргараф кардани табъизи онҳо пешниҳод карда мешавад, ки Қонун «Дар бораи ҳифз аз зӯрварӣ дар оила» қабул карда шавад.

3.10.2. Ҳуқуқи кӯдакон

Модару кӯдак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти ҳимоя ва ғамхорӣ махсуси давлат қарор доранд. Дар қисми дуюми моддаи 34 Конституцияи Тоҷикистон омадааст, ки давлат барои ҳифзи кӯдакони ҷаҳонӣ, маъҷуб ва таълиму тарбияи онҳо ғамхорӣ менамояд.

Эълонияи умумичаҳонии ҳуқуқи башар низ эълон мекунанд, ки кӯдак бояд объекти ғамхорӣ махсус ва кӯмакрасонӣ аз ҷониби ҷомеа ва давлат бошад. Ҳамаи

кӯдакон сарфи назар аз он ки аз модари никоҳӣ ё ғайриникоҳӣ таваллуд шудаанд, аз ҳимояи иҷтимоии баробар бархӯрдор мебошанд.

20 ноябри соли 1989 Конвенсия дар бораи ҳуқуқи кӯдак аз ҷониби Созмони Милали Муттаҳид қабул гардид. Давлатҳои Конвенсияро имзокарда, аз ҷумла Ҷумҳурии Тоҷикистон ўҳдадор шуданд, ки қонунгузориҳои миллии худро ба муқаррароти Конвенсия мутобиқ менамоянд.

Тибқи Конвенсия кӯдакон аз рӯи нишонаҳои наҷод, ранги пӯст, ҷинс, забон, дин, ақидаи сиёсӣ ва ақидаҳои дигар, асли миллий, этникӣ ё иҷтимоӣ, вазъи молӣ, саломатӣ ва таваллуди кӯдак, волидайн ё сарпарастии қонунии ӯ ё ягон ҳолатҳои дигар набояд дучори ягон хел таъбиз гарданд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади ҳимояи ҳуқуқи кӯдак ва иҷрои ўҳдадорихоии байналмилалӣ дар ин самт як қатор чораҳои дахлдор андешида шуданд. Дар назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Комиссия дар бораи ҳуқуқи кӯдак таъсис ёфта, Нақшаи миллии амалиёт оид ба ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои кӯдак барои солҳои 2003-2010, Стратегияи миллий оид ба саломатии кӯдакон ва наврасон барои то соли 2015 қабул гардиданд.

Ҳамзамон вазъи ҳуқуқи кӯдакон беҳбудиро тақозо менамояд. Айни замон масъалаи пардохт накардани алимент барои нигоҳубини кӯдакон ташвишовар аст. Сабаби ин на танҳо хунуқназарии пардохткунандагони алимент, инчунин кори сусти судичрочиён ва фаъолияти бесамари муурофиавии кофтукови алимент-диҳандагон мебошад.

Яке аз ҳуқуқҳои бунёдии кӯдакон ҳуқуқи якҷоя бо падару модар зиндагӣ кардан ва дар оила тарбият гирифтани мебошад. Дар шароити имрӯза имконияти тарбиявии оила суст шуда, шумораи кӯдаконе, ки аз муомилаи бераҳмонаи падару модар ва зулми онҳо азият мекашанд, зиёд шудаанд, ки ин сафи кӯдакони беназоратмондари зиёд мекунад.

Тибқи қонун синни ба кор оғоз кардани кӯдак 15 солагӣ муқаррар шуда, наврасони то 18-сола дар як рӯз на зиёда аз 7 соат ва дар як ҳафта 35 соат кор карда метавонанд.

Новобаста ба муқаррароти қонун бисёр кӯдакони хурдсол дар бозорҳо ё кӯчаҳо бо кор машғуланд. Асосан меҳнати кӯдакон дар соҳаи кишоварзӣ, савдо, саноати коркард ва хизматрасонӣ ба назар мерасад.

Илова бар ин, ҳолатҳои ба назар мерасанд, ки ба ташаккули кӯдакон таъсири манфӣ мерасонанд. Аз ҷумла, ҳолатҳои ба қайд нагирифтани таваллуди кӯдак ҷой доранд. Баъзе падару модарон танҳо ҳангоми мактабрав шудани фарзандон барои қайди таваллуд ва гирифтани шаҳодатномаи он мууроҷиат мекунанд.

Андозаи кӯмакпулиҳое, ки ба модарон ҳангоми таваллуди кӯдак ва дар руҳсатии нигоҳубини кӯдак будан пешбинӣ шудааст, кам буда, талаботи зарурии кӯдаконро қонеъ гардонда наметавонад.

Ҳолатҳои маҷбуран ба шавҳар додани духтарони ноболиғ низ ҷой доранд. Баъзе падару модарон фарзандони худро маҷбур мекунанд, ки таҳсилро дар мактаб баъди хатми синфи нӯх ба охир расонанд.

Мушкilotи дигар ба хариду фурӯши одамон вобаста аст. 15 июли соли 2004 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди хариду фурӯши одамон» қабул карда шуд ва ҳуди ҳамон сол дар сохтори Вазорати корҳои дохилии

Ҷумҳурии Тоҷикистон сохтори мубориза бар зидди хариду фурӯши одамон таъсис дода шуд. Тибқи қонун хариду фурӯши одамон манъ карда шуда бошад ҳам, далелҳои хариду фурӯши занон ва кӯдакон бо мақсади истисмори шахвонӣ мушоҳида мешавад.

Аз рӯи ҳисоботи Комиссияи байниидоравии мубориза ба муқобили хариду фурӯши одамон дар нимаи якуми соли 2010-ум 22 парвандаи ҷиноятӣ оид ба хариду фурӯши одамон ба қайд гирифта шудааст.

Яке аз роҳҳои бартараф кардани мушкилоти кӯдакон бо таълиму тарбия пурра фаро гирифтани онҳо мебошад. Барои амалӣ гардонидани ин мақсад лозим аст, ки аҳли ҷомеа сафарбар карда шавад. Дар ин кор пеш аз ҳама падару модарон, мақомоти ҳокимияти давлатӣ, муассисаҳои таълимӣ корфармоён ва ташкилоту созмонҳои онҳо, умуман ҷомеаи шахрвандӣ масъулият доранд.

Ҳамаи ин ҳолатҳоро ба назар гирифта Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд»-ро ба муҳокимаи умумихалқӣ пешниҳод намуд.

Бо мақсади ҳаматарафа ҳифз намудани ҳуқуқҳои кӯдак пешниҳод мешавад, ки:

- Қонун «Дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак» таҳия ва қабул карда шавад;
- Қонун «Дар бораи ҳифз аз зӯрварӣ дар оила» қабул карда шавад;
- Қонун «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» бо дарназардошти таклифу пешниҳодот қабул карда шавад;
- меҳнати маҷбурии кӯдакон бо мақсади аз байн бурдани он мавриди омӯзиш қарор дода шавад;
- иттилоотонии ҷомеаро оид ба вазъи истифодаи меҳнати кӯдакон тақвият дода, ҷаъолияти мақомоти давлатӣ дар ин самт ҷоннок карда шавад;
- ҷавобгарӣ барои напардохтани алимент пурзӯр карда шавад;
- маҳзани ягонаи ҷумҳуриявӣ дар бораи кӯдакон, аз ҷумла дар бораи кӯдаконе, ки ба ғамхорӣ оилавӣ мӯҳтоҷанд, таъсис дода шавад;
- оилаи фарзандхондҳо, мақомоти васоят, қабулгоҳҳои кӯдакон, аз ҷумла қабули кӯдакон аз ҷониби хешовандони наздик дастгирӣ ва ҳавасманд гардонидани шаванд;
- барои сӯиштифода аз меҳнати кӯдак ҷавобгарӣ пешбинӣ карда шавад;
- хангоми пайдо шудани имкониятҳои молиявӣ андозаи кӯмакпулихо оид ба нигоҳубини кӯдак зиёд карда шаванд.

3.10.3. Ҳуқуқи маъюбон

Тибқи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон маъюбон зери сарпарастии ҳамаҷониба ва доимии давлат қарор доранд. Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 ноябри соли 1993 ба Конвенсияи Ташкилоти байналмилалӣ меҳнат оид ба шугли маъюбон ҳамроҳ шудааст. Инчунин Тоҷикистон аз 12 апрели соли 1996 иштирокчиҳои Муоҳида оид ба ҳамкорӣ дар ҳалли масъалаҳои маъюбон дар доираи ҳамкориҳои кишварҳои узви Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил мебошад.

Дар соҳаи ҳифзи иҷтимоии аҳоли яке аз ҳадафҳои асосии давлат дастгирии гурӯҳҳои осебпазири ҷомеа, яъне онҳое, ки воқеан мӯҳтоҷи ёрӣ мебошанд, аз ҷумла

собикадорони ҷангу меҳнат, ятимону маъюбон, пирони бесаробон ва оилаҳои камбизоат ба шумор меравад.

Вобаста ба ин Кодекси меҳнат корфарморо ӯҳдадор кардааст маъюбонро, ки аз тарафи ҳадамоти шугли аҳоли барои бо кор таъмин намудан фиристода мешаванд, ба кор қабул намояд. Пешниҳоди Комиссияи тиббӣ-меҳнатӣ оид ба низоми вақти кори нопурра ва дигар шароитҳои кори маъюбон барои иҷро ба корфармо ҳатмӣ мебошад. Ба кормандони маъюб рӯзи кори шашсоата бе кам додани музди меҳнат муқаррар карда мешавад. Маъюбонро ғайриқонунӣ ба кор нагирифтани корфармо, ки дар доираи квотаи муқарраргардида мебошад, боиси ҷавобгарии пешбининамудаи қонунгузорӣ мегардад.

Бо мақсади фароҳам овардани имконияти баробари зиндагӣ ва ҳамгирӣ бо ҷомеа, инчунин пешбинӣ намудани кафолатҳои васеи давлатӣ барои маъюбон таҳрири нави Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъюбон» аз 29 декабри соли 2010 қабул карда шуд.

Тибқи маълумоти Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон то 1 январи соли 2010 шумораи маъюбон 152.166 нафар мебошад. Дар соли 2010 ҷиҳати ҳифзи иҷтимоии бошандагони хона-интернатҳои маъюбону ятимон ва пиронсолону бесаробонмондагон дар буҷети давлатӣ 13 миллион сомонӣ пешбини гардидааст, ки ба ҳар як нафар дар як сол 8600 сомонӣ ва дар як моҳ 715 сомонӣ рост меояд.

Шахсони имконияташон маҳдуд дар ҷойҳои ҷамъиятӣ бо ҳар гуна мушкилоту монеаҳо, ба мисли зинаи биноҳо, баромадан ба нақлиёт ва фаромадан аз он ва мушкилоти дигар дучор мегарданд. Ҷиҳати ҳалли масъалаҳои мазкур ба тасвиб расонидани Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқҳои маъюбон мувофиқи мақсад аст.

Дар робита бо ҳифзи ҳуқуқи маъюбон чунин тавсияҳо пешниҳод карда мешаванд:

- барномаи миллии дастгирии маъюбон таҳия карда шавад;
- ҷорабиниҳои пешгирӣ-иттилоотӣ оид ба кам гаштани маъюбӣ вусъат дода шавад;
- кори хизматрасониҳои машваратӣ ба маъюбон тақвият дода шавад;
- Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқҳои маъюбон бо мақсади ба тавсиб расонидани он мавриди баррасӣ қарор дода шавад.

3.11. Ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ

Ҷумҳурии Тоҷикистон Конвенсияи байналмилалӣ оид ба ҳимояи муҳочирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳоро 28 ноябри соли 2001 ба тавсиб расонида, барои танзими равандҳои муҳочирати меҳнатӣ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муҳочират» ва Стратегияи миллии муҳочирати меҳнатии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистонро барои солҳои 2010-2015 қабул намуд.

Мувофиқи моддаи 7 Конвенсияи байналмилалӣ оид ба ҳимояи муҳочирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо давлати иштироккунанда ӯҳдадор мешавад, ки ҳуқуқи ҳамаи коргарони муҳочир ва аъзои оилаи онҳоро, ки дар қаламрави он ҷо таҳти тобеияти ҳуқуқии он мебошанд, бе тафовутгузорӣ нисбат ба ҷинс, наҷод, ранги пӯст, забон, дин, этникӯд, ақидаи сиёсӣ ё ақидаи дигар, баромади миллий, этникӣ ё иҷтимоӣ, шаҳрвандӣ, синну сол, вазъи иқтисодӣ, оилавӣ ва ғайра гуна нишонаҳои дигар эҳтиром дошта, таъмин намояд.

Бо мақсади иҷрои ӯҳдадорихои байналмилалӣ, ки аз талаботи Конвенсияи мазкур бармеояд, Ҷумҳурии Тоҷикистон маърузаи аввали худро оид ба ҳимояи муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо, ки солҳои 2003-2010-ро дар бар мегирад, пешниҳод намудааст.

Дар робита бо ҷаҳонишавии равандҳои муҳоҷирати меҳнатӣ аксарияти муҳоҷирони меҳнатӣ аз Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия, минтақаҳои он ва Қазоқистон фаъолият менамоянд. Мавриди қайд аст, ки дар самти мазкур бо минтақаҳои ҷудоғонаи алоҳидаи Федератсияи Россия ҳамкориҳои судманд ба роҳ монда шудааст.

Аз соли 2008 дар асоси мулоқоти Хадамоти муҳоҷирати Вазорати қорҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва намояндагони қорхонаҳои давлатии вилояти Свердловски Федератсияи Россия – «Маркази муҳоҷирати вилояти Свердловск» таъсис ёфт, ки тавассути он муҳоҷирони меҳнатӣ аз Ҷумҳурии Тоҷикистон барои пайдо намудани ҷои қори таҳассусӣ, омода намудани асноди муҳоҷирати меҳнатӣ, кӯмаки тиббӣ дар қорхонаҳои хусусӣ ва давлатии вилояти Свердловск тариқи ин марказ ба Федератсияи Россия сафар мекунанд.

Муҳоҷирони меҳнатие, ки тариқи ин марказ ба вилояти Свердловск сафар мекунанд, ҷойи қор ёфта, тахти ҳимоя қарор мегиранд.

Чунин таҷриба бисёр ҳам муфид ва самаранок буда, дар ҳалли масъалаҳои марбути муҳоҷирати меҳнатӣ мусоидат мекунад. Хуб мешуд агар чунин таҷриба бо дигар минтақаҳои Федератсияи Россия ҷорӣ карда шавад.

Яке аз масъалаҳои ҷиддӣ дар ин самт муҳоҷирати меҳнати ғайриқонунӣ ба ҳисоб меравад. Мувофиқи маълумоти намояндагии Хадамоти муҳоҷирати Федератсияи Россия дар Тоҷикистон шумораи воқеии муҳоҷирони тоҷик ба Русия дар соли 2010 беш аз 900 ҳазор нафар аст. Аммо расман қисми қами онҳо ҳамчун муҳоҷири меҳнатӣ ба қайд гирифта шудааст. Ин аст, ки танҳо дар соли 2009 аз қаламрави Русия зиёда аз 4 ҳазор муҳоҷири тоҷик депортатсия шудааст.

Ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнати берун аз ҷумҳурӣ боиси нигаронӣ мебошад. Дар баъзе кишварҳои хориҷӣ қисме аз онҳо аз тарафи қорфармоён истисмор қарда, шиноснома ва қорти муҳоҷиратишон ғайриқонунӣ аз тарафи қормандони ҳифзи ҳуқуқ ё қорфармоён мусодира қарда мешавад. Барои онҳо дар баъзе ҳолатҳо то 16 соати қор муқаррар қарда, ба қорҳои вазнини муздашон қам ва шароиташон ҳавфнок қалб қарда мешаванд. Музди меҳнати онҳо дар рӯзҳои истироҳат ва соати қори баризофа пардохт қарда намешавад. Аксарияти муҳоҷирони меҳнатӣ ноилоҷ дар шароити ғайриқонунӣ қор ва зиндагӣ қунанд.

Қавти муҳоҷирон масъалаи ташвишовар гаштааст. Дар 9 моҳи соли 2009 ба Ҷумҳурии Тоҷикистон аз Федератсияи Россия 520 тобути шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон оварда шудааст, ки аз ин 210 нафарашон аз бемориҳои гуногун вафот қардаанд. Аз дасти гурӯҳҳои қиноятӣ 56 шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон қушта шудааст, ки хеле нигаронқунанда мебошад. Пеш аз ҳама дар баъзе ҳолатҳо ҳуди муҳоҷирон низ гунаҳгоранд, қунки қабл аз рафтани ба муҳоҷирати меҳнатӣ аз санҷиши духтурони маҳаллӣ намегузаранд, ки ин муайян қардани шумораи дақиқи муҳоҷирони беморро мушкил месозад.

Қобили қайд аст, ки барои ҳаллу қасли масъалаи муҳоҷирон аз қониби Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қораҳои дахлдор андешида мешаванд. Бо ин мақсад

ибтидои соли 2011 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мақомоти алоҳида – Хадамоти муҳоҷирати назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шуд.

Бо мақсади мусоидат намудан ба ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон тасмим гирифтааст, ки ҳамкорихоро бо ҳамтоёни худ дар Федератсияи Россия ва субъектҳои он ба роҳ монанд.

Вобаста ба ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ пешниҳод карда мешавад, ки:

- **Меморандумҳои (Ёддоштҳои) ҳамкорӣ байни Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва Ваколатдорони давлатҳои дигар, бахусус Федератсияи Россия, минтақаҳои он ва Қазоқистон таҳия ва ба имзо расонида шавад;**
- **бо ҷомеаҳои тоҷикони ин давлатҳо робитаи доимӣ муқаррар карда шавад;**
- **оид ба ҳуқуқҳои муҳоҷирони меҳнатӣ маводи зарурӣ таҳия ва дастрас карда шуда, инчунин вазъи ҳуқуқиашон берун аз марзи Тоҷикистон фаҳмонида шавад;**
- **оид ба ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ тавассути ВАО мавод бештар нашр карда шавад;**
- **равандҳои муҳоҷирати меҳнатӣ мавриди омӯзиши ҳамҷониба қарор дода шаванд.**

IV. ХОТИМА ВА ХУЛОСАҶО

Маърузаи пешниҳодшуда имконият медиҳад, ки самаранокии фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон арзёбӣ гардида, мутобиқати фаъолияти ӯ бо ҳадафу вазифаҳои таҳлил карда шаванд. Нишондодҳои сифатӣ ва миқдорӣ, ки дар Маъруза оварда шудаанд, дастовардҳои мақомот маҳсуб ёфта, барои муайян кардани нақшаҳои оянда, арзёбии сатҳи фаъолият мусоидат менамоянд ва дараҷаи таъсиррасонии мақомотро ба вазъи умумии ҳуқуқи инсон муайян мекунанд. Ҷамчунин дар Маъруза нақши мусбӣ мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсонро ҷиҳати расидан ба ҳадафи ниҳойӣ, тақвият бахшидани низоми миллии ҳифзи ҳуқуқи инсон, саъю кӯшиши он ҷиҳати қонеъ намудани талаботи ҷомеа инъикос ёфтааст.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар ин давра ба ҳайси шарикони бозғамдор дар қорӣ ҳифзи ҳуқуқи инсон ва тарғиби ғояҳои ҳимояи ҳуқуқ муаррифӣ гардида, дар ин самт механизми самарабахш буданаширо нишон медиҳад.

Мақомот бо назардошти принципҳои мустақилият, соҳибқасбӣ, дастрасӣ, шаффофият, баробарӣ ва манъи таъйиз фаъолияти худро дар ҳамбастагӣ ва ҳамкорӣ бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунӣ, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, созмонҳои байналмилалӣ ва институтҳои ҳуқуқи инсонӣ дигар кишварҳо ба роҳ мондааст.

Фаъолияти мақомот барои ҳимояи шахсоне, ки ҳуқуқҳоиашон ҳалалдор шудаанд (шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳрвандони хориҷӣ, шахсони бешаҳрванд), инчунин гурӯҳҳои осебпазир дар самтҳои зерин сурат гирифтааст:

- ҳалли шикоятҳои мушаххас нисбат ба қарор ё амали (беамалии) мақомоти ҳокимияти давлатӣ, аз ҷумла мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, инчунин масъалаҳои муҳокимаи одилонаи судӣ дар муҳоҷирати судӣ;

- пешниҳоди тағйиру иловаҳо ба қонунгузорӣ ва амалияи татбиқи онҳо дар соҳаи ҳуқуқи инсон тавассути ошкор намудани ҳуқуқвайронкуниҳои хусусияти мунтазам дошта, инчунин пешниҳоди таклифҳо оид ба тақмили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон;
- пешгирӣ намудани вайронкунии ҳуқуқи инсон тавассути татбиқи барномаҳои таълимӣ ва маърифатӣ барои аҳоли ва қормандони мақомоти ҳокимияти давлатӣ.

Бояд қайд кард, ки мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ҳамчун мақомоти навтаъсис ва ташаккулёбанда ба ҳайси механизми иловагии ҳифзи ҳуқуқи инсон дар доираи салоҳияти худ амал намудааст. Мушкилоти мавҷуда дар фаъолият низ ба ҳамин сабабҳо вобастааст.

Аз ин лиҳоз, мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар истифодаи воситаҳои асосии қор ҷиҳати қабул ва баррасии муроҷиати шаҳрвандон, таҳлили қонунгузорӣ ва амалияи татбиқи он, санҷиши риояи ҳуқуқи инсон, таҳлили ҳолатҳои ҳуқуқҳои вайроншуда ва пешниҳоди тавсияҳо ба мақомоти дахлдори ҳокимияти давлатӣ қадамҳои аввалин гузоштааст.

Тақмили фаъолияти ҳуқуқӣ, ташкилӣ, илмию таҳлилӣ, иттилоотию маълумотдиҳии Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, ба роҳ мондани фаъолияти Шӯрои қоршиносон, таъсиси қабулгоҳҳои ҷамъиятӣ, ташкили сомонии интернетии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, гузаронидани санҷиши арзу шикоятҳо ва мониторингҳо оид ба ҳуқуқҳои алоҳидаи инсон, тақвияти ҳамқорихо бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ, ташкилотҳои ғайриҳуқуматӣ ва созмонҳои байналмилалӣ, институтҳои ҳифзи ҳуқуқи инсонии дигар давлатҳо, воситаҳои ахбори омма, баланд бардоштани маърифати шаҳрвандон дар соҳаи ҳуқуқҳои инсон аз ҷумлаи масъалаҳои оид, ки ҳаллу фасли онҳо фаъолияти мақомотро боз ҳам самарабахш мегардонад.

Ин масъалаҳои Стратегияи рушди мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон барои солҳои 2011-2015, ки таҳия шуда истодааст, дар бар хоҳад гирифт. Бар замми ин, мақомот тасмим гирифтааст, ки бо мақсади баланд бардоштани маърифати шаҳрвандон дар соҳаи ҳуқуқи инсон дар заминаи Барномаи системаи давлатии омӯзиши соҳаи ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки солҳои 2001-2010-ро дар бар мегирифт, Барномаи нав таҳия намуда, барои тасдиқ ба Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намояд.

Дар маҷмӯъ барои беҳтар гардидани фаъолияти минбаъдаи мақомот шароити зарурӣ муҳайё мебошад. Тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон салоҳиятҳои васеъ муқаррар шудаанд. Аз ҷумла, фаъолияти он тамоми самтҳои ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандро фаро гирифтааст.

Аз ин рӯ, бо қамоли боварӣ гуфтан мумкин аст, ки мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар доираи салоҳияти худ ҷиҳати пешгирӣ, риоя ва барқарор намудани ҳуқуқу озодиҳои вайроншудаи инсон ва шаҳрванд саҳми босазои худро мегузорад.